

RAZVOJ MATIČARSTVA U RH

Šabić, Valentina

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of Šibenik / Veleučilište u Šibeniku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:143:502969>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-15**

Repository / Repozitorij:

[VUS REPOSITORY - Repozitorij završnih radova
Veleučilišta u Šibeniku](#)

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
UPRAVNI STUDIJ
STRUČNI DIPLOMSKI UPRAVNI STUDIJ

Valentina Šabić

RAZVOJ MATIČARSTVA U REPUBLICI
HRVATSKOJ

DIPLOMSKI RAD

Šibenik, 2023.

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
UPRAVNI STUDIJ
STRUČNI DIPLOMSKI UPRAVNI STUDIJ

RAZVOJ MATIČARSTVA U REPUBLICI
HRVATSKOJ

Diplomski rad

Kolegij: Obiteljsko pravo s matičarstvom

Mentor: Vesna Jurin Bakotić, univ.spec.iur., v.predavač

Student: Valentina Šabić

Matični broj studenta: 1219055389

Šibenik, rujan 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, Valentina Šabić, student Veleučilišta u Šibeniku, izjavljujem pod materijalnom i kaznenom odgovornošću i svojim potpisom potvrđujem da je moj završni rad na stručnom diplomskom studiju - Upravni studij pod naslovom: „Razvoj matičarstva u Republici Hrvatskoj“ isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, s što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

U Šibeniku, 19. rujna 2023. godine.

Student:

Valentina Šabić

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. MATIČARSTVO – POJAM I OSNOVNE ODREDNICE.....	2
2.1. Važnost matičarstva.....	2
2.2. Matične knjige u znanosti.....	5
2.3. Važnost matičnih knjiga za znanstvena istraživanja	6
2.4. Istraživačke teme, mogućnosti i problemi	8
3. PREGLED POVIJESTI VOĐENJA MATIČNIH KNJIGA U REPUBLICI HRVATSKOJ I VAŽEĆE ZAKONSKO UREĐENJE.....	11
3.1. Crkvene matične knjige kao jedan od najvažnijih izvora.....	12
3.2. Serije matičnih knjiga	13
3.3. Moderno zakonodavno uređenje.....	15
3.3.1. Matice rođenih	17
3.3.2. Matice vjenčanih.....	21
3.3.3. Matice umrlih	24
3.3.4. Obavljanje posla matičara.....	27
3.3.5. Upis podataka u državne matice	28
3.3.6. Izdavanje isprava i potvrda iz državnih matica	29
3.3.7. Upisi činjenica nastalih u inozemstvu u državne matice	30
3.4. Nadležnost i vođenje državnih matica.....	32
4. UTJECAJ DIGITALIZACIJE NA MATIČARSTVO	35
4.1. Pojmovno određenje digitalizacije	36
4.2. Važnost novih tehnologija.....	37
4.3. Digitalna transformacija	38
4.4. Utjecaji digitalizacije u suvremenom društvu	39
4.5. Prednosti digitalizacije u poslovanju.....	40

4.6. Važnost implementacije digitalnih tehnologija	41
4.7. Učinci digitalizacije	42
4.8. Proces digitalizacije i digitalne transformacije u javnoj upravi	42
4.9. Utjecaj digitalizacije na matičarstvo	44
4.9.1. Izdavanje elektroničkih izvoda iz matične knjige rođenih, vjenčanih ili knjige državljana	45
5. ZAKLJUČAK	48
6. LITERATURA	50
PRILOZI	53

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Veleučilište u Šibeniku

Diplomski rad

Upravni odjel

Diplomski stručni upravni studij

RAZVOJ MATIČARSTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Valentina Šabić

valentinasabic2019@gmail.com

SAŽETAK RADA:

Razvoj matičarstva u Republici Hrvatskoj predstavlja značajan dio administrativnog sustava. Ono se bavi evidentiranjem i vođenjem matičnih knjiga, a njegova povijest obiluje promjenama i modernizacijama tijekom vremena. Razvoj matičarstva u Republici Hrvatskoj odražava široki spektar povijesnih, društvenih i političkih promjena. Od austrijske Monarhije do suvremene europske države, matičarstvo je evoluiralo kako bi zadovoljilo potrebe građana i prilagodilo se promjenama u društvu i zakonodavstvu.

(53 stranice / 1 slika / 00 tablica / 37 literaturnih navoda / jezik izvornika: hrvatski)

Rad je pohranjen u:

Ključne riječi: matičarstvo, arhiviranje, povijest matičarstva u Republici Hrvatskoj, uprava, digitalizacija

Mentor: Vesna Jurin Bakotić, univ.spec.iur., v.predavač

Rad je prihvaćen za obranu:

BASIC DOCUMENTATION CARD

Polytechnic of Šibenik

Master's thesis

Department of Administration

Professional Undergraduate Studies of Administration

DEVELOPMENT OF REGISTRY IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Valentina Šabić

valentinasabic2019@gmail.com

ABSTRACT:

The development of registry office in the Republic of Croatia represents a significant part of the administrative system. It deals with recording and keeping registers, and its history is full of changes and modernizations over time. The development of registry office in the Republic of Croatia reflects a wide spectrum of historical, social and political changes. From the Austrian Monarchy to the modern European state, registry has evolved to meet the needs of citizens and adapt to changes in society and legislation.

(53 pages / 1 figures / 00 tables / 37 references / original in Croatian language)

Paper deposited in: Library of Polytechnic in Šibenik

Keywords: registry office, archiving, history of registry office in the Republic of Croatia, administration, digitization

Supervisor: Vesna Jurin Bakotić, univ.spec.iur., v.predavač

Paper accepted:

1. UVOD

Razvoj matičarstva u Republici Hrvatskoj predstavlja značajan dio administrativnog sustava. Ono se bavi evidentiranjem i vođenjem matičnih knjiga, a njegova povijest obiluje promjenama i modernizacijama tijekom vremena. U povijesti matičarstva u Hrvatskoj ističu se ključni trenuci. Kao dio Habsburške Monarhije, područje Hrvatske naslijedilo je praksu vođenja matičnih knjiga iz austrijskog dijela Monarhije u 19. stoljeću. Taj sustav je bio središnji za praćenje rođenja, vjenčanja i smrti građana. Nakon Prvog svjetskog rata i stvaranja Kraljevine SHS, matičarstvo se nastavilo razvijati u sklopu novog političkog entiteta.

S dolaskom socijalističke vlasti nakon Drugog svjetskog rata, matičarstvo je podvrgnuto promjenama kako bi odražavalo ideološke stavove vlasti. U tom razdoblju, matične knjige postale su dio društvenog i političkog nadzora. S devedesetih godina 20. stoljeća i stvaranjem samostalne Republike Hrvatske, matičarstvo je prošlo kroz proces reorganizacije i modernizacije kako bi se prilagodilo novonastalim uvjetima. U skladu s demokratskim načelima i pravnom regulativom Europske unije, matičarstvo je postalo dio općeg sustava uprave, koji je usmjeren na osiguranje transparentnosti i dostupnosti relevantnih podataka građanima.

Danas, matičarstvo u Hrvatskoj funkcionira kao vitalni dio javne uprave, pružajući usluge evidentiranja i vođenja matičnih knjiga na visokoj razini profesionalnosti i transparentnosti. Digitalizacija procesa evidentiranja i dostupnost elektroničkih matičnih knjiga dalje su unaprijedili ovu važnu komponentu državne administracije.

Cilj rada je predstaviti pojam i razvoj matičarstva s posebnim naglaskom na stanje u Republici Hrvatskoj.

2. MATIČARSTVO – POJAM I OSNOVNE ODREDNICE

Matične knjige su vodiči u prošlost, često vođeni od strane crkve ili države, u kojima su zabilježeni ključni događaji kao što su rođenja, vjenčanja i smrti. Ovi zapisi pružaju neprocjenjive informacije o demografskim promjenama, obiteljskim vezama i sociokulturnom kontekstu prošlih vremena. U povijesnom kontekstu, matične knjige omogućuju istraživačima da rekonstruiraju obiteljske stabla i prate migracije stanovništva kroz generacije. Također, pomažu u razumijevanju širenja bolesti, kretanju ljudi između različitih regija i promjenama u demografskim strukturama. Genealozi se često oslanjaju na matične knjige kako bi istražili svoje korijene i pronašli svoje pretke. Ovi zapisi omogućuju im da tragaju unatrag kroz generacije i otkrivaju svoju obiteljsku povijest. Demografi koriste matične knjige za analizu rasta stanovništva, stopu nataliteta i smrtnosti te druge ključne demografske pokazatelje. Ovi podaci su od suštinskog značaja za planiranje društvenih politika i razumijevanje demografskih trendova. Sve u svemu, matične knjige igraju ključnu ulogu u znanosti omogućujući istraživačima da dublje razumiju prošlost i sadašnjost. Njihov značaj proteže se kroz različite discipline, čineći ih neprocjenjivim izvorom informacija i razumijevanja naše povijesti i društva.

2.1. Važnost matičarstva

Matične knjige služe kao dokaz rođenja, vjenčanja i smrti. Tema vođenja tekućih matičnih knjiga riješena je tijekom Tridentskog koncila, niza sastanaka koji su se s prekidima održavali između 1545. i 1563. Tijekom 24. zasjedanja u ljeto 1563. donesen je propis koji je obvezivao svećenike voditi evidenciju i vjenčanih i krštenja. To se dogodilo u doba reformacije, kada su te knjige trebale služiti kao dokaz pripadnosti Rimokatoličkoj crkvi. Kasnije, u ljeto 1614., papa Pavao V. izdao je Rimski obrednik, koji je također zahtijevao vođenje evidencije o preminulima. Obred je spomenut u odnosu na Status Animarum. Praksa državnih matica prvi put je uvedena u Engleskoj 1538., dok je Francuska slijedila primjer godinu dana kasnije. Tijekom 18., 19., a ponekad i 20. stoljeća, crkvene matične knjige također su služile kao državna evidencija, kao u Austriji od 1751. do 1939. i u Njemačkoj do 1876. Čak i danas neke zemlje još uvijek koriste ovu praksu. Rimski je obred bio odgovoran za uređivanje obrazaca koji su se koristili za unos podataka u te registre. Iako nije u tabelarnom obliku, korišten je opisni oblik

za bilježenje podataka o rođenjima, vjenčanjima i smrtima u jednoj rečenici, prema zadanom formatu.¹

Pod vladavinom Marije Terezije od 1740. do 1780. izvršene su značajne promjene u vojnom sustavu i popisu stanovništva. Zapisi o vjerskoj pripadnosti korišteni su za prebivalište, vojno novačenje i cijepljenje djece. Osim toga, farmama su dodijeljeni brojevi, uglavnom iz vojnih razloga. Početkom šezdesetih godina 20. stoljeća Državni arhiv u Zagrebu preuzeo je matične knjige koje su se prvotno čuvale u matičnim uredima. Osim toga, 1960. godine baranjske matice vraćene su od Mađarske postupkom restitucije. Tek 1998. godine dio matičnih knjiga iz Zagrebačke županije preuzima i arhiv. Unutar zbirke registara dostupan je raznolik niz informacija. Matične knjige rođenih, vjenčanih i umrlih, kao i matične knjige zaručnika, vodile su rimokatoličke župe u središnjoj Hrvatskoj, a manjim dijelom i u krajevima Slavonije i Hrvatskog primorja. Tijekom Prvog svjetskog rata vodile su se knjige u maticama vojnih postrojbi, vojnih bolnica i vojnih staračkih domova u koje su se bilježili podaci o vojnicima i njihovoj zdravstvenoj skrbi.²

Kao javni arhivi osobnih podataka, državne matice služe kao ključni zaštitnici cjelokupnog života pojedinca. Da bi ime, prezime i drugi važni podaci osobe imali težinu u društvu i pravnom prometu, moraju biti evidentirani u službenim evidencijama koje se vode, ažuriraju i koriste za izdavanje potvrda i izvoda. Tridentski koncil ustanovio je vođenje matičnih knjiga rođenih, vjenčanih, a kasnije i umrlih, u svim župnim uredima. Međutim, u Hrvatskoj je dužnost vođenja i obrade takvih evidencija 1784. djelomično prenesena na vjerske zajednice. Kasnije je 1946. donesen Zakon o državnim maticama, kojim su javne vlasti dužne voditi matične knjige. Godine 1993. Vlada Republike Hrvatske donijela je Zakon o državnim maticama, koji je od svog početka doživio dvije revizije. Zakonom je nadležan nadzor nad upisom osobnih podataka građana, različitim vrstama državnih matica, načinom na koji se vode, vrstama upisa koje sadrže, kao i ispravama koje se izdaju na temelju tih službenih evidencija. Službenici zaduženi za vođenje te evidencije, poznati kao matičari, imaju različite ovlasti i odgovornosti. Među najvažnijim i najmjerodavnijim evidencijama o osobnom stanju pojedinca su državne matice rođenih, vjenčanih i umrlih. Ti zapisi sadrže kako prirodne činjenice kao što su rođenje i smrt, tako i pravne činjenice koje nastaju sudjelovanjem javne vlasti, kao što su brak,

¹ Matične knjige, [dostupno na: <https://www.rodoslovlje.hr/rodoslovni-izvori/maticne-knjige>] <pristupljeno: 12.7.2023.>

² Isto

posvojenje i oduzimanje poslovne sposobnosti. Njihov značaj, međutim, leži u zakonski priznatom sadržaju koji obuhvaća činjenice i podatke od rođenja do smrti pojedinca.³

Matična knjiga rođenih služi kao temeljni dokument o osobnom stanju pojedinca, koji ne sadrži samo podatke koji se odnose na rođenje, već i sve druge bitne podatke koji se javljaju tijekom života. Stoga je odraz svakog pojedinca, služi kao sveobuhvatan zapis. Zakon o državnim maticama utvrđuje da se određeni podaci smatraju „temeljnim“, uključujući podatke o rođenju djeteta, osobno ime, spol, kao i datum, vrijeme i mjesto rođenja te nacionalnost i državljanstvo djeteta. Dodatno, postupak registracije nalaže da se dokumentiraju podaci koji se odnose na roditelje djeteta, uključujući njihovo osobno ime, rođeno prezime, datum i mjesto rođenja, nacionalnost, državljanstvo, zanimanje, mjesto stanovanja i adresu stanovanja. Prilikom registracije, osnovni podaci se daju i bilježe u za to predviđenim rubrikama. Obično su ti podaci već poznati i uneseni od strane matičara u trenutku registracije. Naknadni upisi i bilješke obuhvaćaju podatke koji su nastali nakon temeljnog upisa i koji su zakonskim aktima priopćeni matičaru. Ovi unosi mogu promijeniti neke od podataka iz osnovne registracije. Prema članku 9. Zakona o državnim maticama, naknadni upisi i bilješke mogu sadržavati matični broj i osobni identifikacijski broj, kao i podatke o priznanju očinstva i majčinstva i sporovima, skrbništvu nad maloljetnicima i poslovno nesposobnim osobama te raskidu starateljstva i vraćanja poslovne sposobnosti. Dodatno se unose i podaci o lišenju i povratku roditeljske skrbi te posvojenju.⁴

Tijekom nečijeg života postoji nekoliko značajnih događaja koji se mogu dogoditi. Dva takva događaja su vjenčanje i raskid braka. Osim toga, bilježe se i promjene osobnog imena, te imena ili prezimena roditelja ili skrbnika. U državnu maticu rođenih upisuju se i promjene spola, državljanstva, smrt, proglašenje umrlima te naknadni ispravci ili ažuriranja podataka. S druge strane, matična knjiga vjenčanih je posebna evidencija koja sadrži podatke o sklapanju i prestanku braka. Ovaj zapis se koristi za pružanje detaljnijih informacija o okolnostima sklapanja braka. U maticu vjenčanih unose se i podaci koji se upisuju kao „osnovni“ upis i „naknadni upis“ i „bilješke“. Kod naknadnih upisa i bilješki o raskidu braka i eventualnim ispravcima, upisuju se i promjene imena i prezimena bračnih drugova. Osim iz tih matica matični uredi vode evidenciju umrlih osoba i knjigu državljana, a obje su ključne za statusna prava građana. Osobni status odnosi se na pravni status pojedinca koji uključuje skup normi

³ Ivana Lamešić Leš, *Osobno ime i mogućnost njegove promjene u Republici Hrvatskoj*, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Zagreb, 2022., str. 20.

⁴ Isto, str. 21.

koje određuju njihov položaj, prava i obveze u različitim društvenim kontekstima. Pravni status pojedinca je značajan jer utječe na ostala zakonska prava i obveze. Stoga je važno da se pravni status pojedinca jednako primjenjuje na sve, što znači da sadrži iste ovlasti i obveze za sve koji steknu ili dobiju takav status. Ova važnost nije ograničena samo na pojedinca, već se proteže i na treće osobe i pravni promet.⁵ Za osobna stanja odnosno statusna prava građana važni su i drugi zakoni koji reguliraju pojedina područja kao što su Zakon o hrvatskom državljanstvu⁶, Zakon o osobnom identifikacijskom broju⁷, Zakon o prebivalištu⁸, Zakon o putnim ispravama hrvatskih državljana⁹, jer oni čine veliku međusobno povezanu cjelinu.

2.2. Matične knjige u znanosti

Kada se govori o arhivskim izvorima za znanstvena istraživanja, matične knjige često ostaju nezapažene u javnom diskursu. Čini se da ih šira društvena svijest smatra izvorom koji je koristan samo za povjesničare, a ne kao vrijedan izvor informacija za bilo koga drugoga. Iako povijesni demografi i genealozi prvenstveno koriste ove knjige u svojim istraživanjima, oni nisu jedini koji mogu imati koristi od njih. Ove knjige sadrže vitalne podatke koji mogu pružiti nove uvide i znanja u raznim područjima istraživanja izvan demografije i genealogije. Matične knjige imaju širok raspon primjena u različitim znanstvenim područjima i koriste se u kognitivnom smislu. Iako su temeljni za proučavanje demografije i genealogije, oni nude dragocjene uvide i u drugim disciplinama.¹⁰ Etnolozi im se, primjerice, mogu obratiti za običaje vezane uz odabir supružnika, kumstva, pa čak i posredne podatke o davanju imena djetetu. Antropolozi iz zabilježenih antroponima mogu izvući podatke o jezičnoj i dijalektalnoj pripadnosti starosjedilaca regije, a povjesničari medicine mogu prikupiti značajne podatke o epidemijama i stopama mortaliteta. Nadalje, ovim zapisima mogu se služiti i filolozi, povjesničari hrvatskog jezika i književnosti, dijalektolozi i normativisti. Kao takve, matične knjige imaju široku primjenu u znanstvenim istraživanjima, od kojih ćemo neke ukratko obraditi u ovom tekstu. Iako ovaj rad ne nudi iscrpan pregled njihove primjene, pružit će

⁵ Isto

⁶ Zakon o hrvatskom državljanstvu, NN 53/91, 70/91, 28/92, 113/93, 4/94, 130/11, 110/15, 102/19, 138/21

⁷ Zakon o osobnom identifikacijskom broju, NN 60/08

⁸ Zakon o prebivalištu, NN 144/12, 158/13, 114/22

⁹ Zakon o putnim ispravama hrvatskih državljana, NN 77/99, 133/02, 48/05, 74/09, 154/14, 82/15, 42/20, 10/23

¹⁰ Hrvatska enciklopedija, Genealogija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, [dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=21578>] <pristupljeno: 12.8.2023.>

osnovno razumijevanje njihove važnosti u genealoškim, demografskim i filološkim istraživanjima.

2.3. Važnost matičnih knjiga za znanstvena istraživanja

O važnosti matičnih knjiga kao značajnog izvora podataka govori i činjenica da se njima bave različite znanstvene discipline, od kojih mnoge pripadaju pomoćnim povijesnim znanostima. Njihova najšira upotreba u istraživanju nalazi se u genealogiji, gdje ih znanstvenici koriste za izradu znanstvenih radova, a obični ljudi za faktografsko ispitivanje osoba ili istraživanje vlastite obiteljske povijesti. Ova praksa pojavila se u srednjem vijeku kada je kanonsko pravo zabranjivalo brakove između pojedinaca određenog stupnja srodstva. To je bilo i zbog potrebe feudalaca da dokažu svoje plemićko podrijetlo i osiguraju feudalne privilegije. Ladislaus Suntheim (1440.-1513.) smatra se začetnikom znanstvenih genealoških istraživanja u srednjoj Europi. Autor je prve genealogije Habsburgovaca. Slično tome, Petar Keglević (1603.-1663.) objavio je djelo koje je sadržavalo podatke o hrvatskom plemstvu toga doba.¹¹ Međutim, Keglevićevo djelo nije pravi prikaz obiteljske i genealoške povijesti. Prvo rodoslovlje slavne obitelji knezova Krbavskih objavio je Pavao Ritter Vitezović (1681.) nekoliko desetljeća kasnije. U vrijeme ilirskog pokreta i hrvatskog narodnog preporoda Ivan Kukuljević Sakcinski napisao je najznačajnija rodoslovna djela, među kojima su povijest njegove obitelji (nakon 1861.) i obitelji Drašković (1887.). Zapažen doprinos na tom području dali su, između ostalih, Vjekoslav Klaić i Ferdo Šišić. Emil Laszowski, bivši ravnatelj Državnog arhiva u Zagrebu, te suvremeni pisci poput Nenada Vekarića i Ante Gulina također su dali značajna djela.¹²

Genealozi imaju na raspolaganju mnoštvo izvora, ali nijedan nije tako opsežan i pouzdan kao matične knjige. Ovi dokumenti pružaju mnoštvo logičnih i provjerljivih informacija koje su nevjerojatno korisne u sastavljanju obiteljske ili plemenske povijesti, uključujući datume i lokacije važnih događaja poput rođenja, vjenčanja i smrti, kao i druge relevantne informacije poput vjere, spola, zanimanja, i uzrok smrti. Međutim, važno je priznati da ovi registri imaju ograničenja i nedostatke. Na primjer, mogu ne postojati ili biti dobro očuvani u određenim

¹¹ Mladen Paver, Gordan Gledec, Pred zagonetkom obiteljskog stabla: priručnik za istraživanje obiteljskog rodoslovlja. Zagreb: Matis, 2009., str. 24.

¹² Davor Lauc, Darko Vitek, Logika povijesne znanosti – problem rekonstrukcije obitelji, Povijesni prilozi, Vol. 29, No. 39, 2010., str. 96.

područjima ili vremenskim razdobljima, a kvaliteta zapisa može varirati ovisno o marljivosti župnika.¹³

Nečitki ili izbljedjeli unosi su česti, osobito u narativnim zapisima, kojima još uvijek nedostaje standardizirana metoda unosa. Za vrijeme sklapanja braka uz ime oca bilježilo se i žensko ime, ali ponekad je prezime izostavljeno. Matične knjige krštenih također otkrivaju nedosljednosti, pri čemu neki župnici navode majčino djevojačko prezime, dok ga drugi izostavljaju. Praktični primjeri pokazuju da vođenje evidencije često nije u skladu s propisima, a nekim je župnicima trebalo dulje vrijeme da se prilagode novim odredbama. Osim toga, nedostaju određeni unosi, primjerice kada je dijete umrlo odmah nakon rođenja, a nije upisano za krštenje. Kada su u pitanju djeca rođena izvan braka, nedostatak dostupnih informacija često je znak da se bilježi samo ime majke, dok identitet oca ostaje tajna. Osim toga, često se navode zakoniti roditelji umjesto bioloških roditelja, čak i kada nisu isti. To je obično zbog propusta ili promjena u vodstvu unutar crkve. U nekim slučajevima imena su izmijenjena, osobito kada se radi o složenim imenima poput Ana Marija ili Marija Magdalena.¹⁴

U prošlosti nije bilo neuobičajeno da pojedinci u određenim slučajevima budu registrirani pod različitim imenom ili prezimenom. To može dovesti do netočnih zaključaka o smrti supružnika ili drugom braku. Problem također može nastati kada više ljudi ima isto ime i prezime, što otežava identifikaciju njihove specifične obiteljske loze. Nadalje, čini se da su brojna vjenčanja zabilježena u jednom danu zbog župnikove prakse da predvjenčane pozive sažima pod isti datum u matici. Matica umrlih također daje nepotpune podatke, jer je uzrok smrti upisan tek u drugoj polovici 18. stoljeća, a i tada je često izostavljan. U evidenciji umrlih uobičajena je praksa zaokružiti dob pojedinca na najbliže desetljeće.¹⁵ Dodatno, tipično je da se ratne žrtve posebno ne spominju, poput poginulih u bitkama poput Sedmogodišnjeg rata, sukobima protiv Napoleona, Jelačićevom vojnom pohodu na Mađarsku 1848., ratu između Josipa II. i Osmanskog Carstva, i druge slične događaje. Svećenik bi bilježio samo službene podatke koji su pristigli s bojišta ili vojnih bolnica.¹⁶

U Hrvatskoj su najbolje sačuvane matične knjige u Istri i Dalmaciji. Zbog potrebe za ispravama za sve građane, razne biskupijske sinode donijele su propise o matičnim knjigama. Sve do patenta cara Josipa II. (20.II.1784.) Registar je sačuvan u narativnom, a kasnije i u

¹³ Peter Hawlina, Rodoslovni priručnik, Mozaik knjiga, Zagreb, 2009., str. 58.

¹⁴ D. Lauc, D. Vitek, n. dj., str. 96.

¹⁵ M. Paver, G. Gledec, n. dj., str. 37.

¹⁶ Isto.

naslovnom obliku, koji je uz manje izmjene sačuvao do danas. U Istri je to provedeno tek 1815., a ponegdje tek oko 1820. godine. Dolaskom kratke francuske vladavine, upravljanje maticama preuzeli su poglavari. Povratkom austrijskih vlasti registar je ponovno povjeren župnicima, ali su ga oni stavili pod nadzor Crkve i države.¹⁷

U novije vrijeme (1907.) papa Pio X. potanko je odredio način vođenja matičnih knjiga, a odredio je i da se podaci o vjenčanjima upisuju u matice krštenih. Kanon 470, 1, Zakonika kanonskog prava (*Codex iuris canonici*) kaže da je župnik dužan voditi maticu krštenih, krizmi, vjenčanih i umrlih te knjigu stanja duša.¹⁸

2.4. Istraživačke teme, mogućnosti i problemi

Korištenje crkvenih matičnih knjiga kao izvora za produktivno i smisleno istraživanje je široko i raznoliko. Glavne karakteristike ovih matica i mogućnosti koje nude za povijesna i druga istraživanja mogu se podijeliti u dvije kategorije: one koje su zajedničke za sve vrste matičnih knjiga i one koje su specifične za određene vrste, kao što su krštenja, vjenčanja i smrti. Crkvene matice osobito su korisne za istraživanja na mikrorazini, kao što je ispitivanje pojedinačnih župa, zbog postojanja matičnih knjiga koje se vode za svaku pojedinu župu. No, to također znači da je teže istraživati šire prostore na temelju matičnih knjiga, jer matične knjige iz istih vremenskih razdoblja nisu dosljedno dostupne u svim župama. Unatoč tome što su temeljni izvor za demografska istraživanja, kvantiteta i kvaliteta podataka, kao i diskontinuitet i očuvanost, mogu uvelike varirati među registrima, ograničavajući njihov istraživački potencijal. Usporedbom tri temeljne vrste matičnih knjiga – matičnih knjiga rođenih, vjenčanih i umrlih – moguće je u potpunosti rekonstruirati obiteljska stabla i genealoške loze. Iako se ovi registri općenito smatraju najpouzdanijim izvorom službenih podataka, oni nisu uvijek točni zbog pogrešaka ili nepažnje matičara.¹⁹

To su dokazali i stručnjaci na tom području, upozoravajući na značajna odstupanja u pouzdanosti podataka sadržanih u registrima. Zapravo, neki procjenjuju da do 20% informacija u tim izvorima može biti netočno. Demografska istraživanja često se oslanjaju na podatke iz

¹⁷ Matične knjige, [dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/237/maticne-knjige>] <pristupljeno: 19.8.2023.>

¹⁸ Isto

¹⁹ Nikola Cik, Crkvene matične knjige kao izvor za povijesna istraživanja, na primjeru župe Đurđevac, *Pro tempore*, vol. , br. 10-11, 2016., str. 239.

crkvenih matica, koji se dopunjuju ili zamjenjuju podacima iz poreznih popisa, vojnih evidencija, popisa stanovništva i drugih izvora. Proučavanjem ovih podataka moguće je analizirati ukupan broj stanovnika i utjecaj prirodnog priraštaja na taj broj. Kada to podaci dopuštaju, moguće je dobiti i srednju i srednju dob populacije unutar određenog vremenskog okvira. Postoje različite metode za evaluaciju strukture stanovništva, kao što je razlikovanje prema spolu, dobi, bračnom statusu i zanimanjima, između ostalog. Međutim, važno je prepoznati da se kategorija zanimanja ne može točno prikazati sve do 19. stoljeća, budući da su raniji registri uglavnom bilježili zanimanja manjine koja se razlikovala od većine stanovnika koji su pretežno bili zemljoradnici, stočari, teški radnici ili graničari. čuvari u mnogim regijama. U našem društvu prevladavaju različita obrtnička zanimanja, uključujući mlinare (*molitor*), tkalce (*textor*), kovače (*faber*), kolare (*rotarius*), krojače (*sartor*) i postolare (*sutor*). Osim toga, postoje i „ugledna“ zanimanja kao što su trgovci (*mercator*), seoski prosvjetitelji i stražari (*vigiliarum magister*), orguljaši (*organista, ludimagister*), svećenici (*Parochus* - župnik i kooperant - kapelan), ili seoski dostojanstvenici, u koje spada i selo. suci (*judex pagi*) ili starješine, cehovski majstori (*opificio tutor*), crkveni tutori (*tutor Ecclesiae*) i slične uloge.²⁰

Na područjima koja su nekada bila u sastavu Vojne Krajine postoje brojna vojna „zanimanja“ kao što su vojnici (*miles gregarius, corporalis*), kapetani (*capetanus, decurio*), časnici (*leutenant, locumtenens*), stražari, zastavnici. (*vexiliter*), i liječnici (*chirurgus*). Ipak, u matičnim knjigama često su označeni oni koji se ističu niskim društvenim položajem, nerijetko stanovnici s ruba društva. Među njima su prosjaci (*mendicus, mendica*), Cigani (*Zingarus, vagi*), sluge (*famulus, servus*) i sluškinje (*ancilla*). Ta imena često zamjenjuju njihova prezimena, koja ili nisu imali ili su bila nepoznata zapisničaru i lokalnoj zajednici. Tijekom ranog novog vijeka srednjovjekovna se hijerarhija zadržala, što je vidljivo iz nerazmjera dostupnih informacija između viših i nižih slojeva. Povijesni zapisi pružaju nam uvid u kretanja stanovništva u prošlosti, koja se mogu klasificirati kao imigracija ili emigracija, kao i unutarnja ili vanjska. Vrijedno je napomenuti da matične knjige često daju više podataka o doseljenicima nego o iseljenicima, osobito kada se radi o određenom naselju ili župi. Prezimena služe kao pokazatelji migracijskih obrazaca, a strano podrijetlo može se identificirati preko registriranih oznaka, nehrvatskih prezimena ili etničkih oznaka. Proučavanje prezimenskog sustava i fonda lokaliteta u neposrednoj je vezi s istraživanjem migracija.²¹

²⁰ Isto, str. 240

²¹ Isto.

Zadatak provođenja istraživanja na ovu temu nije nimalo jednostavan jer postoji nekoliko prepreka koje ga čine izazovnim. Jedna od takvih prepreka je latinizacija prezimena koja ih može iskriviti do neprepoznatljivosti. Osim toga, nedosljedna upotreba oblika prezimena samo povećava poteškoće, jer se pravopis primjenjuje nepravilno. To postaje jedno od ozbiljnijih pitanja pri razmatranju matičnih knjiga, unatoč formalnosti latinskog jezika. Utjecaj mađarskog i njemačkog jezika i grafike također je vidljiv, osobito u kontinentalnom dijelu Hrvatske, a to se uočava prvenstveno u zapisima prezimena. Posebno je problematična uporaba palatala, kao što su č, ć, dž, đ, lj, nj, š i ž. Matične knjige, međutim, izvrsna su prilika za proučavanje učestalosti i strukture osobnih imena.²²

²² Isto

3. PREGLED POVIJESTI VOĐENJA MATIČNIH KNJIGA U REPUBLICI HRVATSKOJ I VAŽEĆE ZAKONSKO UREĐENJE

Katolička crkva počela je službeno dokumentirati rođenja i vjenčanja s odredbama zacrtanim u Tridentskom saboru (1545.-1563.). Kasnije je Rimski obrednik iz 1614. dodao vođenje matice umrlih, krizmu i stanje duša, s posebnim uputama o sadržaju matice. Patentom od 20. veljače 1784. Josipa II. (1780.-1790.) priznat je državnopravni status javnih isprava u rimokatoličkim maticama. Patent je također židovskim rabinima davao pravo da vode matični ured. Dana 13. listopada 1781. patentom o vjerskoj toleranciji stvorene su matične knjige za pripadnike protestantske i pravoslavne vjere.²³ Različite konfesije stekle su pravno priznanje na razne načine: grkokatolici patentom o vjerskoj toleranciji, protestanti 30. siječnja 1849., Židovi 10. srpnja 1868., a Srpska pravoslavna crkva u Austriji 29. studenoga 1864. Službeno su vođene vojne evidencije prisutne od 26. siječnja 1770. Tijekom svog kratkog postojanja, francuska uprava u Istri, Primorju, Dalmaciji i dijelu kontinentalne Hrvatske uspostavila je matične knjige.²⁴ U Mađarskoj je 1. listopada 1895. godine stupio na snagu zakon o vjenčanim i državnim maticama. Unatoč tome, vođenje matičnih knjiga na temelju vjerske pripadnosti još uvijek je bilo podržano u Hrvatskoj do travnja 1946. godine.²⁵

Matične knjige rimokatolika i grkokatolika pisale su se latinskim jezikom. Latinski je bio službeni jezik uprave, škole, Katoličke crkve, sudstva i javnog života u Hrvatskoj i Slavoniji do 1848. godine, pa je opravdano da se matične knjige pretežno pišu tim jezikom.²⁶ Matične knjige pravoslavaca, pak, pisane su crkvenoslavenskim i ćirilicom. Ovisno o području, matične knjige protestanata pisane su na njemačkom ili mađarskom jeziku. Konačno, matične knjige Židova ispisane su na hebrejskom i njemačkom jeziku. Od 1848. do 1857. matične knjige pisane su na hrvatskom, a od 1858. do 1877. na latinskom jeziku. Odjel za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije izdao je 11. studenoga 1877. naredbu da se sve matice u svakoj župi počevši od 1. siječnja 1878. moraju voditi na službenom hrvatskom jeziku. Članak 23. zakona iz 1827. nalagao je da se matične knjige vode u dva primjerka, s jednim primjerkom arhiviranim u arhivu jurisdikcije. Naredbom Banske vlade

²³ M. Lanović, Zbirka matičnih propisa, Naklada Kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske Zemaljske vlade, Zagreb 1908, str. 3.

²⁴ Isto, str. 10.

²⁵ Hrvoje Baričević, Prvi svjetski rat: Vodič kroz fondove i zbirke HDA, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 2016., str. 694.

²⁶ Stjepan Sršan, Matične knjige za područje Historijskog arhiva u Osijeku. Arhivski vjesnik, 30 (1), 1987., str. 98-99

odredilo je 18. veljače 1851., da se matice vode u podžupanijskim maticama. Naknadnom naredbom Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade od 28. studenoga 1877. propisano je da se drugi primjerak matica pohranjuje u podžupanijama za cijelo županijsko područje i u gradskim poglavarstvima za područje gradova. Dana 24. rujna 1889. godine izdan je dekret kojim se proglašava da se matične knjige u paru moraju arhivirati na županijskom području, a za čuvanje matičnih knjiga za gradove odgovorne su gradske vlasti. Ova je uredba poslužila kao potvrda pravilne provedbe prakse pohrane matičnih knjiga.²⁷

3.1. Crkvene matične knjige kao jedan od najvažnijih izvora

Crkvene matice ključan su i vrijedan izvor za povijesna, genealoška, demografska i druga istraživanja. Unatoč značajnom broju dostupnih sačuvanih matičnih knjiga, još uvijek nedostaje sveobuhvatna građa o ovoj temi, pa se u stručnoj literaturi dosljedno ističe njihova važnost kao povijesnih izvora. Matične knjige proučavaju se u pomoćnim povijesnim znanostima zbog njihove važnosti kao povijesnih dokumenata ili bogatog izvora podataka. Među tim znanostima, genealogija i demografija pokazuju najveći interes za korištenje matičnih knjiga kao primarnih izvora za svoje istraživanje. Međutim, dobrobiti korištenja matičnih knjiga nadilaze povjesničare i primjenjive su na mnoga druga zanimanja. Važno je napomenuti da je dostupnost crkvenih matičnih knjiga za potrebe istraživanja uvjetovana njihovom očuvanošću. Samo je nekoliko mjesta u kontinentalnom dijelu Hrvatske koja posjeduju sačuvane matične knjige iz 17. stoljeća. U novije vrijeme vidljiv je vidan napredak u stanju matičnih knjiga pisanih glagoljicom i hrvatskom ćirilicom (bosančicom), koje su prvenstveno iz 17. i 18. stoljeća.²⁸

Iako je za proučavanje ovih matičnih knjiga potrebno radno poznavanje ova dva starohrvatska pisma, starost podataka koji su u njima zabilježeni pruža neviđene mogućnosti za istraživanje i rekonstrukciju. Matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih u primorskim i otočnim krajevima Hrvatske vođene su mnogo ranije nego u kontinentalnom dijelu i bolje su sačuvane. S druge strane, čuvanje matičnih knjiga u unutrašnjosti Hrvatske često je narušeno značajnim vremenskim prazninama. Te praznine variraju od nekoliko mjeseci do nekoliko godina ili čak nedostaju čitavi tomovi (što je česta pojava), a uzroci tih problema su nepoznati, iako postoji nekoliko teorija. Takve praznine u vremenskoj liniji uvelike umanjuju korisnost registara kao izvornog materijala i onemogućuju različite demografske rekonstrukcije. Praksa

²⁷ Angelika Milić, Zbirka matičnih knjiga u Hrvatskom državnom arhivu, Arhivski vjesnik, 60 (1), 2017., str. 254.

²⁸ Nikola Cik, n. dj., str. 237.

korištenja crkvenih matičnih knjiga kao povijesnih izvora može se pratiti od francuskih povjesničara koji su sredinom 20. stoljeća uveli nove istraživačke metode i teme. Njihovim je zalaganjem popularizirano korištenje matičnih knjiga među povjesničarima. Jedan od najistaknutijih hrvatskih povjesničara redovito se osvrnuo na postignuća i trendove francuskih istraživača koji su proučavali matične knjige. Na tom području posebno se ističe rad demografa Stjepana Krivošića. Među suvremenim hrvatskim istraživačima koji se bave obiteljskim maticama, ekonomist i akademik Vladimir Stipetić (r. 1928.) istaknuta je osoba na području ekonomske povijesti i povijesne demografije. Dodatno, Miroslav Bertoša (r. 1938.) i Slaven Bertoša (r. 1967.) bave se istarskim matičnim knjigama, dok se Nenad Vekarić (r. 1955.) bavi dubrovačkim matičnim knjigama. Valja istaknuti da je Miroslav Bertoša napisao značajan članak o crkvenim knjigama iz predindustrijskog razdoblja. Polazeći od istraživanja matičnih knjiga iz Istre i Dalmacije, autor svoja zapažanja kontekstualizira unutar šireg europskog proučavanja matičnih knjiga. Njegov rad zadire u različite avangardne teme, uključujući neobične i dramatične pojave iz prošlosti, promicanje ranog novog vijeka i proučavanje dugotrajnih povijesnih procesa. U cijelom tekstu autorov glavni fokus ostaje na čovječanstvu kao primarnom predmetu istraživanja.²⁹

3.2. Serije matičnih knjiga

Zbirka je prvobitno sređena prema konfesionalnoj pripadnosti matica, a naknadnim dopunjavanjem formirane su i druge serije:³⁰

- I. „Matične knjige rimokatolika
- II. Matične knjige grkokatolika
- III. Matične knjige pravoslavaca
- IV. Matične knjige židova
- V. Matične knjige vojnih osoba¹⁷
- VI. Matične knjige reformista

²⁹ Isto.

³⁰ Angelika Milić, n. dj., str. 255.

- VII. Parice rimokatoličkih župa Varaždinske županije (iz fonda HRHDA-32. Varaždinska županija)
- VIII. Parice župa (svih konfesija) s područja Slavonije
- IX. Parice rimokatoličkih župa iz Baranje (preuzete restitucijom iz Mađarske 1960.)
- X. Parice parohija Pravoslavne gornjokarlovačke eparhije (iz fonda HRHDA-675. PGEP)
- XI. Knjige stanja duša
- XII. Prijepisi matičnih knjiga Korčule³¹

Najveća serija unutar zbirke su matice rimokatolika. Ovi zapisnici sadrže matične knjige župa Zagrebačke nadbiskupije, Đakovačko-srijemske i Senjsko-modruške biskupije. Osim toga, postoje tri matične knjige župe Podgora kod Makarske. Najstarije matice kontinentalne Hrvatske potječu iz sredine 17. stoljeća, dok najstarije matice Slavonije potječu uglavnom s početka 18. stoljeća. Matice su pisane latinicom i hrvatskim jezikom, a neki su primjerci napisani glagoljicom i bosančicom. Sve do početka 19. stoljeća bilježeni su narativno. Matične knjige iz Hrvatskog primorja povremeno su pisane hrvatskim jezikom u svim razdobljima. Najstarije matične knjige u zbirci su one župe Podgora kod Makarske, koje datiraju iz 1621. godine i dijelom su pisane bosančicom. Grkokatolici su bili relativno mala vjerska zajednica u Hrvatskoj i Slavoniji, sa svojim redovničkim sjedištem u Križevačkoj biskupiji. U zbirci su sačuvane matične knjige četiriju župa: Grabar, Kašt/Kostenjevac, Križevci i Mrzlo Polje. Matrice s najranijim poznatim podrijetlom potječu iz ranih 1800-ih i imaju nevjerojatnu sličnost u smislu vodstva, jezika i pisanog izražavanja s rimokatoličkim matrijarsima. Tek 1831. godine uvedene su tablične matice. Dok se evidencija pojedinih župa vodi u matičnim uredima i odabranim arhivima, najveći dio tih evidencija pohranjen je u Arhivu Križevačke biskupije.³²

Od vremena reformi Marije Terezije i Josipa II pravoslavni vjernici u Hrvatskoj i Slavoniji bili su obvezni voditi matične knjige. Cijelo to razdoblje te su se matice vodile na crkvenoslavenskom jeziku i pisale ćirilicom. Ovi se registri identificiraju korištenjem standardiziranih obrazaca. Zbirke sadrže matične knjige iz raznih krajeva, uključujući Gornjokarlovačku biskupiju, Gomirjanski kotar, Trst (Italija), Pakračke eparhiju i Sremskokarlovačku biskupiju. Najstarije sačuvane matične knjige datiraju iz 1743. (Stara

³¹ Isto.

³² Isto.

Gradiška) i 1758. (Divoselo), što pokazuje praksu vođenja matičnih knjiga i prije nego što je to formalno potrebno. Židovska bogoštovna općina započela je sa službenim matičarstvom 1784. godine. Zbirka sadrži i matične knjige bogoštovnih općina u Karlovcu, Našicama i Rabinu zagrebačke izraelske bogoštovne općine koje potječu iz 19. stoljeća. Ovi registri su napisani na njemačkom, s imenima zabilježenim na hebrejskom. Od 1878. matice se pišu na hrvatskom jeziku. U Zbirku je uključena mađarska matična knjiga (parica) iz reformirane župe Korog, prikazana u tabelarnom obliku sa standardnim podacima uobičajenim u 19. stoljeću.³³

Niz rimokatoličkih župnih zapisa iz fonda Varaždinske županije sastoji se od 111 matica nastalih od 1847. do 1849. godine. Svakoj vrsti matice za svaku godinu pri izdvajanju je dodijeljen svoj inventarni broj. Župe sa područja Slavonije svih navedenih vjeroispovijesti obuhvaćaju župe iz 19. i 20. stoljeća iz 40 rimokatoličkih župa, jedne grkokatoličke župe, 46 pravoslavnih župa, jedne židovske župe i 1 župne matice reformatorske župe. Župe dobivene od Mađarske povratom od Podravsko-baranjskog arhiđakonata Đakovačko-srijemske biskupije sadrže 229 župnih knjiga u razdoblju od 1895. do 1944. godine iz 27 župa, a sve su tablično ispisane na mađarskom jeziku. Parovi izdvojeni iz fonda Pravoslavne eparhije gornjokarlovačke obuhvaćaju 112 matičnih knjiga iz 81 župe poredane abecednim redom. Zbirka Matice obuhvaća razdoblje od 1797. do 1933. godine. Značajan dio ove zbirke čini novac kovan od 1856. do 1858. godine. Uz matične knjige Pravoslavne eparhije gornjokarlovačke, čuvaju se i zapisi iz manastira Gomirje. Ove je zapise preveo i Hrvatskom državnom arhivu poklonio prof. dipl. inž. Ante Kalođera.³⁴

3.3. Moderno zakonodavno uređenje

Zakon o državnim maticama uređuje pitanje suvremenog matičarstva.³⁵ Službeni arhivi, poznati kao državne matice, dokumentiraju individualne prilike građana. Ti zapisi sadrže pravne podatke kao što su datumi rođenja, vjenčanja i smrti, zajedno s drugim relevantnim podacima koji okružuju te događaje.³⁶

Prema zakonskom uređenju, sve informacije koje su evidentirane u državnim maticama i provjerene od strane njih smatraju se istinitima dok se ne dokaže suprotno u skladu sa

³³ Isto, str. 256.

³⁴ Isto

³⁵ Zakon o državnim maticama, NN 96/93, 76/13, 98/19, 133/22

³⁶ Isto, čl. 2.

zakonskim smjernicama. Prema članku 3. (NN 133/22) državne matice, kao i svi izvaci ili potvrde izdane na temelju državnih matica, razvrstavaju se u javne isprave. Svako matično područje vodi državnu evidenciju za svako naseljeno mjesto. Određivanje matičnih područja zadaća je Vlade Republike Hrvatske. Ova se odluka donosi na temelju prijedloga nadležnog tijela državne uprave nadležnog za poslove opće uprave. Riječ je o reguliranju pojedinih domena unutar matičnog ureda.³⁷

Državna uprava vođenje osobnih poslova svojih građana prenijela je na nadležno upravno tijelo županije odnosno Grada Zagreba. Ovo tijelo odgovorno je za obavljanje povjerenih poslova s najvećom stručnošću. Matičari su neposredni voditelji državnih matica. Tijelo uprave nadležno za opću upravu ima zadaću da uspostavi i nadzire jedinstveni informacijski sustav državnih evidencija te da se brine za njegovo kontinuirano održavanje i unapređenje. Upravno tijelo nadležno za poslove opće uprave ima zadaću nadzora nad prikupljanjem osobnih podataka koji se nalaze u državnim maticama. To se provodi u skladu s propisima kojima je cilj zaštita povjerljivosti osobnih podataka.³⁸

Članak 5., kako je izmijenjen zakonom 76/13 i 98/19, ključni je dio zakona koji se bavi raznim pravnim pitanjima. Iako je članak prilično složen, važno je razumjeti njegove implikacije za sve pravne postupke koji se mogu pokrenuti. Pojedini članci moraju se u potpunosti pridržavati, a svako odstupanje od ovog strogog tumačenja može rezultirati zakonskim posljedicama. Stoga je bitno da se svatko tko želi razumjeti ili primijeniti ovaj zakon upozna s njegovim točnim izrazom i značenjem. Osobni podaci građana bilježe se i vode u različitim državnim maticama, uključujući detalje poput rođenja, vjenčanja i smrti u posebnim maticama. Za vođenje državnih matica koriste se elektronički zapisi. Obrada podataka podliježe propisima koji imaju za cilj osigurati zaštitu osobnih podataka i informacijsku sigurnost. Temeljni elementi državnih matica su primarne datoteke koje služe kao temelj za unos podataka u te matice.³⁹ Posebnim propisom uredit će se pojedini postupci u vođenju državnih matica. Hrvatski državni arhiv vodi matične knjige s upisima starim više od jednog stoljeća. Svaki upis koji ima datum stariji od 100 godina vodi se u tim registrima.⁴⁰

Postoji matica rođenih, umrlih i vjenčanih.

³⁷ Isto, čl. 3.

³⁸ Isto, čl. 4.

³⁹ Isto, čl. 5.

⁴⁰ Isto, čl. 7.

3.3.1. Matice rođenih

U maticu rođenih, prilikom temeljnog upisa, upisuju se:⁴¹

1. „podaci o rođenju:

- a) osobno ime,
- b) spol,
- c) dan, mjesec, godina i sat rođenja,
- d) mjesto rođenja.
- e) nacionalnost,
- f) državljanstvo,

2. podaci o roditeljima djeteta:

- a) osobni identifikacijski broj,
- b) osobno ime (i rođeno prezime).
- c) datum rođenja,
- d) mjesto rođenja,
- e) nacionalnost,
- f) državljanstvo,
- g) zanimanje,
- h) prebivalište.

Kao naknadni upisi upisuju se bilješke:

- 1. osobni identifikacijski broj,
- 2. priznanje i utvrđivanje očinstva i utvrđivanje majčinstva,
- 3. osporavanje očinstva i majčinstva,

⁴¹ Isto, čl. 9.

4. skrbništvo za djecu i skrbništvo za punoljetne osobe, prestanak skrbništva i vraćanje poslovne sposobnosti,
5. posvojenje i zabrana izdavanja isprava iz tog upisa,
6. lišenje i vraćanje prava na roditeljsku skrb i partnerska skrb,
7. sklapanje i prestanak braka ili životnog partnerstva,
8. promjena osobnog imena, imena ili prezimena,
9. promjena osobnog imena, imena ili prezimena roditelja i skrbnika,
10. promjena spola,
11. promjena državljanstva,
12. smrti proglašenje umrlim,
13. naknadni ispravci grešaka i dopune podataka.⁴²

Kada osoba odluči promijeniti spol, nadležno upravno tijelo izmijenit će osnovni upis u maticu rođenih. Odluka o donošenju ove izmjene temelji se na ocjeni nadležnog tijela o promjeni spola ili identiteta pojedinca, a potkrijepljena je medicinskom dokumentacijom stručnog liječnika ili zdravstvene ustanove. Nakon što dobije to mišljenje, tijelo uprave će pristupiti ažuriranju matične knjige rođenih novim podacima o spolu. U skladu s posebnim propisom, uredit će se postupak pribavljanja zdravstvene dokumentacije iz stavka 1. ovoga članka te utvrđivanje uvjeta i pretpostavki za prelazak u drugi spol i život kao takav.⁴³

Svrha članka 10. je osigurati da se prema svima postupa jednako prema zakonu i da ima pristup zakonskom postupku. Radnja upisa rođenja djeteta u maticu rođenih pokreće se pisanom ili usmenom prijavom matičaru matičnog područja koje odgovara mjestu u kojem je dijete rođeno. Izvještava se da ako se dijete rodi tijekom putovanja u vozilu, o rođenju mora biti obaviješten matičar odredišnog područja. Zakonom je propisano da svaka zdravstvena ustanova u kojoj se rodi dijete mora prijaviti rođenje djeteta. Ako je dijete rođeno izvan zdravstvene ustanove, odgovornost je oca, odnosno fizičke osobe koja ima prebivalište u mjestu u kojem je dijete rođeno, odnosno majke ako je prisutna primalja ili liječnik pomaže pri porodu, prijaviti rođenje. U slučaju da te strane nisu dostupne ili ne mogu prijaviti rođenje, mora to učiniti osoba

⁴² Isto

⁴³ Isto, čl. 9a.

koja sazna za rođenje djeteta. Kad su osobe iz stavka 2. rodile dijete izvan zdravstvene ustanove, dužne su matičaru pri prijavi priložiti medicinsku dokumentaciju ili dokaz o majčinstvu. U roku od 15 dana od rođenja djeteta, njegovo se rođenje službeno dokumentira i prijavljuje. U slučaju da se dijete rodi mrtvo, potrebno je prijaviti rođenje u roku od 24 sata od poroda.⁴⁴

Osobe koje su prema Zakonu o osobnom imenu ovlaštene za odabir imena djeteta za upis u maticu rođenih dužne su ime djeteta dostaviti nadležnom matičaru u roku od trideset dana od dana rođenja. U slučaju da se ime djeteta sastoji od više riječi, osoba koja ima ovlast odlučivanja o imenu djeteta može matičaru dati izjavu kojom će ime dijete koristiti u pravnim poslovima. Članak 14je zakonska odredba koja jamči pravo na jednakost pred zakonom i jednaku zaštitu zakona bez ikakve diskriminacije. Ova je odredba temeljno pravo i primjenjiva je na sve pojedince unutar jurisdikcije zemlje. To je važna zaštita od bilo kakvog nepravednog postupanja i osigurava da svi građani budu tretirani jednako pred zakonom, bez obzira na njihov spol, rasu, vjeru, kastu, vjeru ili bilo koji drugi status. Odredba je kamen temeljac pravnog sustava zemlje i ima za cilj osigurati nepristrano i pravedno zadovoljenje pravde za sve građane.⁴⁵

Kad je dijete pronađeno, a roditelji su nepoznati, zabilježba rođenja djeteta upisuje se u maticu rođenih na mjestu gdje je dijete pronađeno. O upisu djeteta odlučuje nadležni centar za socijalnu skrb. Odluka o upisu sadržavat će puno ime djeteta, spol te datum i vrijeme rođenja, uključujući mjesto. U slučaju da je dijete pronađeno, kao mjesto rođenja smatrat će se mjesto pronalaska. Nakon pregleda nalaza djeteta, nadležni centar za socijalnu skrb donosi rješenje iz stavka 2. ovoga članka. To se rješenje, zajedno sa zapisnikom, predaje nadležnom matičaru radi upisa u maticu rođenih. Nakon što centar za socijalnu skrb ocijeni da je posvojenje djeteta službeno obavljeno, obavještava se matičar i posvojenje se upisuje u maticu rođenih djeteta. Matičar će također zabilježiti da se neće izdavati daljnji dokumenti u vezi s ovim upisom. Nakon što je ova bilješka evidentirana, matičar će napraviti novi osnovni upis za potvrdu rođenja djeteta. U slučaju da posvojenje dovede do promjene osobnih podataka posvojenika, u temeljni matični registar upisuju se novi podaci o djetetu i njegovim biološkim roditeljima, u skladu s formulacijom rješenja o posvojenju.⁴⁶

U pravilu se rođenje djeteta u zdravstvenoj ustanovi elektronički evidentira i predaje u odgovarajući matični ured. Međutim, ako matični ured nije relevantan za mjesto rođenja ili ako

⁴⁴ Isto, čl. 10-13.

⁴⁵ Isto, čl. 14.

⁴⁶ Isto, čl. 15.

dijete nije rođeno u zdravstvenoj ustanovi, matični ured će zatražiti da se elektronička prijava poništi i zamijeni prijavom fizičkog rođenja. Nenadležni matični ured potom će prijavu rođenja proslijediti nadležnom matičnom uredu. Ako je dijete rođeno u vozilu, mjesto rođenja majke će se smatrati mjestom gdje se završava putovanje majke, a mjesto rođenja djeteta rođenog kod kuće je stvarno mjesto rođenja. Ako majka rodi više djece odjednom, svako dijete mora biti posebno upisano u državnu maticu prema redu rođenja. U odjeljku „Napomene“ u matičnoj knjizi rođenih navedeni su podaci koji pokazuju da su blizanci rođeni zajedno, uključujući redni broj pod kojim je svaki blizanac upisan. Ako se redosljed rođenja blizanaca ne može utvrditi, u nastavku se dodaje sljedeća izjava: „Redosljed rođenja blizanaca nije utvrđen.“ Ako je dijete mrtvorodeno, u maticu rođenih upisuju se isti podaci kao i za živorođeno dijete, osim državljanstva. Roditelji mogu tražiti osobno ime za mrtvorodeno dijete, au rubrici „Primjedbe“ upisuju se da je dijete mrtvorodeno.⁴⁷

U slučaju da osobno ime djeteta nije navedeno prilikom upisa u matičnu knjigu rođenih, pripadajući stupac ostat će prazan do utvrđivanja imena. Ako djetetu osobno ime određuje centar za socijalnu skrb, matičar će bez odgode ispuniti odgovarajuću rubriku matice rođenih i napraviti zabilježbu. U slučaju da djetetu osobno ime određuju roditelji nakon zakonom određenog roka, a prije nego što to odredi centar za socijalnu skrb, matičar će ispuniti odgovarajuću stupac matice rođenih na temelju rješenja donesenog od strane nadležno upravno tijelo županije, odnosno Grada Zagreba. Zabilježit će se tko je i kada odredio ime, a o toj promjeni matičar će obavijestiti nadležni centar za socijalnu skrb.⁴⁸

Prilikom prvog upisa rođenja djeteta u maticu rođenih, ako je nepoznat identitet ili drugi podaci o jednom roditelju, relevantna polja ostaju nepopunjena, a u rubrici „Primjedbe“ stavlja se zabilješka o nedostatku podataka. Svi nepoznati podaci koji se kasnije utvrde tijekom osnovnog postupka registracije tada se dodaju u odgovarajuće odjeljke. U ovom trenutku u rubrici „Napomene“ više nema napomene o nepostojanju navedenih podataka na izvodu iz matične knjige rođenih ili domovnici. Ako su roditelji pronađenog djeteta nepoznati, u rubrici „Napomene“ upisuje se upis temeljem rješenja nadležnog centra za socijalnu skrb, uz broječanu oznaku i datum rješenja. U slučaju utvrđivanja majčinstva ili očinstva u sudskom postupku, podaci o roditelju upisuju se u odgovarajuće rubrike matične knjige rođenih prema odluci suda.⁴⁹

⁴⁷ Naputak za provedbu Zakona o državnim maticama, NN 117/2021, čl. 18-19.

⁴⁸ Isto, čl. 22-23.

⁴⁹ Isto, čl. 24.

Obiteljski zakon uređuje postupak službenog priznanja očinstva pred matičarem. Uz suglasnost majke, očinstvo se može priznati i upisati u rubriku „Primjedbe“ tijekom ili prije osnovnog upisa rođenja. Međutim, ako je očinstvo priznato nakon upisa rođenja, podaci o ocu će se dokumentirati u odgovarajuću rubriku matične knjige rođenih, uz bilješku o priznanju očinstva. Nakon utvrđivanja očinstva, djetetovi roditelji mogu odlučiti dati djetetu novo ime i prijaviti svoje državljanstvo. U slučaju da se priznanje očinstva odnosi na dijete koje ima strano državljanstvo i upisano je u maticu rođenih, a priznanje dolazi od osobe koja je u trenutku rođenja djeteta bila hrvatski državljanin, matičar će uz potvrdni zapisnik unijeti zabilješku o stjecanju hrvatskog državljanstva podrijetlom. Ako matičar koji je primio izjavu o priznanju majčinstva ili očinstva nije ovlašten za upis djeteta u maticu rođenih, dužan je bez odlaganja dostaviti nadležnom matičaru prijepis tog zapisa. U slučaju da se priznanje očinstva daje valjanom oporukom, matičar će postupiti na isti način kao da je primio zapisnik o priznanju očinstva. Ako se priznanje očinstva odnosi na odraslu osobu, bilježi se pristanak na priznanje na isti način kao i za dijete. Nakon osporenog očinstva ili materinstva, u ispravama iz matične knjige rođenih ne iskazuje se podatak o osporenom roditelju. Ako postoji spor o materinstvu, osporenim se smatra i očinstvo majčinog bračnog druga, kojem je priznat otac, a podaci o priznatom ocu, odnosno majčinom mužu, ne navode se na ispravama.⁵⁰

3.3.2. Matice vjenčanih

Brak je društvena veza koja je zakonski regulirana i rezervirana za jednog muškarca i jednu ženu. Ova vrsta odnosa ima svoj pravni značaj. U Hrvatskoj se pojedincima daje mogućnost izbora između građanskog i vjerskog braka, pri čemu oba imaju iste pravne implikacije na njihov osobni status. Razlika između ove dvije vrste braka leži u vlasti koja je odgovorna za nadgledanje ceremonije vjenčanja i službeno priznavanje zajednice. Dok građanski brak nadzire državno tijelo, vjerski brak s građanskim učinkom na kraju priznaje vjerska institucija i ima pravnu valjanost. Da bi sklopili građanski brak, par mora osobno obavijestiti matičara na području na kojem želi sklopiti brak. S druge strane, za sklapanje vjerskog braka par se prvo mora javiti matičaru koji je nadležan za mjesto gdje će se vjenčati i prijaviti svoju namjeru vjenčanja. Nakon toga matičar izdaje potvrdu, a sam obred sklapanja braka obavlja se pred službenom osobom vjerske zajednice koja je u pravnim odnosima s Republikom Hrvatskom.

⁵⁰ Isto, čl. 27-29.

Unatoč razlici u postupku, učinci građanskog i vjerskog braka su isti. Brak mijenja osobni status oba partnera i stvara novu pravnu situaciju. Valjanim sklapanjem braka prava i obveze propisane obiteljskim zakonom nastaju za oba bračna druga. Kada se par odluči vjenčati, ima nekoliko opcija na izbor kada su u pitanju njihova prezimena. Mogu odlučiti zadržati vlastita prezimena, odlučiti koristiti jedno od svojih prezimena kao zajedničko prezime (bilo mladenkino ili mladoženjino), odabrati oba prezimena kao zajedničko prezime ili zamoliti jednu ili obje strane da svom prezimenu dodaju prezime supružnika. Ako se odluče koristiti oba prezimena ili dodati prezime, moraju se dogovoriti koje će prezime biti prvo, a koje drugo.⁵¹

U skladu s Obiteljskim zakonom, zaručnici moraju pojedinačno obavijestiti nadležni matični ured u željenom mjestu sklapanja braka o svojoj želji za vjenčanjem. Naknadno se izrađuje zapisnik o njihovoj izjavi namjere sklapanja braka. Za vjerske brakove s građanskim učinkom dokumentira se i upis izjave namjere sklapanja braka. Ako mladoženja, mladenka ili obje strane ne govore tečno službeni jezik, sudski tumač će im pomoći u davanju izjave. Po završetku upisa izjave namjere sklapanja braka, matičar će mladencima izdati potvrdu o ispunjavanju uvjeta za sklapanje vjerskog braka. Najprije će se dokumentirati prijava namjere sklapanja braka i sastaviti zapisnik. Ovi zapisnici će se koristiti za upis u maticu vjenčanih prije obreda. Unos će biti privremeno potvrđen kako bi se omogućila izrada vjenčanog lista. Nakon obavljenog obreda vjenčanja službeno će se ovjeriti upis u maticu vjenčanih. U slučaju da do sklapanja braka ne dođe, upis u maticu vjenčanih poništiti će se i kao takav zabilježiti. Ova bilješka bit će vidljiva samo matičnom uredu koji je izvršio upis.⁵²

Kada je nadležni sud prethodno izdao dozvolu za sklapanje braka, potrebno je to zabilježiti u rubrici „Napomene“. U slučajevima kada se vjenčanje sklapa uz nazočnost ovlaštenog tumača, ime, prezime i prebivalište prevoditelja treba unijeti u odgovarajući odjeljak matične knjige vjenčanih. Osim toga, u odjeljku „Primjedbe“ stavlja se napomena koja se odnosi na prisutnost prevoditelja i jezik prijevoda. Tumač mora potpisati izjavu o pristanku ispod mjesta za potpis svjedoka ako je prisutan tijekom vjenčanja. Izjavu o pristanku potpisuju bračni drugovi, svjedoci i matičar nakon sklapanja braka. Supružnici se potpisuju prezimenom koje su usvojili nakon sklapanja braka. Izjava o sklapanju braka, koja je dio osnovnog spisa, prilaže se izjavi. Nakon obavljenog obreda vjenčanja, u maticu vjenčanih upisuje se izjava mladenke i mladoženje o njihovom vjenčanom prezimenu. Ako se upis vrši na temelju potvrde o vjerskom braku koji se priznaje kao građanski brak, u rubrici „Primjedbe“ upisuje se naziv i sjedište

⁵¹ Ivana Lamešić Leš, n. dj., str. 26.

⁵² Naputak za provedbu Zakona o državnim maticama, čl. 31-37.

vjerske organizacije. Obavijest o obavljenom upisu s naknadnim upisima i zabilješkama matičar je dužan poslati službenoj osobi koja je vodila vjersko vjenčanje. U slučajevima kada je sudskom presudom potvrđeno postojanje braka, datum naveden u toj presudi upisuje se kao službeni datum sklapanja braka u maticu vjenčanih.⁵³

U maticu vjenčanih, prilikom temeljnog upisa, upisuju se:⁵⁴

1. „podaci o ženiku i nevjesti:
 - a) osobni identifikacijski broj
 - b) osobno ime,
 - c) dan, mjesec i godina rođenja,
 - d) mjesto rođenja,
 - e) nacionalnost,
 - f) državljanstvo,
 - g) zanimanje,
 - h) prebivalište,
 - i) dan, mjesec, godina i mjesto sklapanja braka,
 - j) sporazumna izjava o prezimenu nakon sklapanja braka,
2. osobna imena roditelja ženika i nevjeste,
3. osobno ime i prebivalište svjedoka pri sklapanju braka i njihov OIB ako im je dodijeljen,
4. osobno ime matičara,
5. osobno ime i prebivalište sudskog tumača ako je pri sklapanju braka bio prisutan tumače njegov OIB ako mu je dodijeljen.

Kao naknadni upisi upisuju se bilješke:

1. prestanak braka:
 - a) smrću bračnog druga,

⁵³ Isto.

⁵⁴ Zakon o državnim maticama, čl. 16.

- b) proglašenjem nestalog bračnog druga umrlim,
 - c) poništenjem ili razvodom braka,
2. promjena osobnih imena bračnih drugova,
3. naknadni ispravci grešaka i dopune podataka.“⁵⁵

3.3.3. Matice umrlih

Upis smrti upisuje se u maticu umrlih pismenom ili usmenom prijavom ili rješenjem nadležnog organa. Svi stupci u očevidniku koji se odnose na umrlu osobu, a koji se ne mogu pribaviti ili utvrditi, ostat će prazni. U registar će biti uključena bilješka koja pokazuje da su ti detalji nepoznati. U slučaju da se smrt dogodi u vozilu u pokretu ili na mjestu prometne nesreće gdje je mjesto prebivališta ili mjesto smrti osobe neodređeno, mjesto smrti neće se upisati u maticu umrlih gdje je umrla osoba konačno pokopana. Ako se naknadno utvrdi identitet nepoznate osobe koja je preminula, izvršit će se upis u matičnu knjigu po nalogu nadležnog organa uprave i o tome sastaviti zabilješku. U slučajevima kada dokumentacija iz strane države ne sadrži sve podatke potrebne za maticu umrlih, a umrla osoba je upisana u maticu rođenih ili maticu vjenčanih u Republici Hrvatskoj, matičar će utvrditi potrebne podatke i uvrstiti u maticu umrlih. Ako sud ukine presudu o proglašenju nestale osobe umrlom, upis će se poništiti i o tome će se staviti zabilježba, kao i zabrana svakog izdavanja isprava. Smrtnovicu izrađuje matičar sukladno Zakonu o nasljeđivanju. Ako matičar kojemu je prijavljen smrtni slučaj ne može pribaviti sve potrebne podatke za popunjavanje umrlice, sudu će dati na uvid samo dio matične knjige umrlih.⁵⁶

U maticu umrlih, prilikom temeljnog upisa, upisuju se:⁵⁷

1. podaci o umrlom:
- a) „osobni identifikacijski broj
 - b) osobno ime i prezime prije sklapanja braka ili životnog partnerstva,
 - c) spol,

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ Naputak za provedbu Zakona o državnim maticama, čl. 38-40.

⁵⁷ Zakon o državnim maticama, čl. 17.

d) dan, mjesec, godina i sat smrti,

d) mjesto smrti,

e) dan, mjesec i godina rođenja,

f) mjesto rođenja,

g) bračno stanje,

h) nacionalnost,

i) državljanstvo,

k) zanimanje,

l) prebivalište,

2. podaci o bračnom drugu i životnom partneru umrlog ako je umrli bio u braku ili životnom partnerstvu

a) osobni identifikacijski broj

b) osobno ime bračnog druga ili životnog partnera i njegovo prezime prije sklapanja braka ili životnog partnerstva,

3. osobno ime roditelja umrlog,

4. osobno ime i prebivalište osobe koja je prijavila smrt, odnosno naziv ustanove ako je smrt prijavila ustanova,

5. proglašenje nestale osobe umrlom i činjenica smrti utvrđena u izvanparničnom postupku s podacima naznačenim u rješenju suda.

Kao naknadni upisi upisuju se bilješke:

1. utvrđivanje identiteta nepoznate umrle osobe,

2. ukidanje odluke o proglašenju osobe umrlom,

3. ukidanje ili preinačenje sudskog rješenja o utvrđivanju smrti,

4. naknadni ispravci grešaka i dopune podataka.⁵⁸

⁵⁸ Isto.

Što se tiče vijesti o nečijoj smrti, uobičajeno je da se javi matičar na području na kojem je osoba pronađena ili gdje je boravila. Ovo izvješće može se dati usmeno ili u pisanom obliku. Kada se smrtno stradavanje dogodi u vozilu u prijevozu ili na mjestu prometne nesreće ili drugog incidenta gdje je mjesto prebivališta neizvjesno, prijavljuje se matičaru na području gdje je pokojnik sahranjen, u skladu s nadležnošću mjesta. O smrti je potrebno obavijestiti nadležnog matičara u roku od tri dana od dana preminuća, koji se definira kao dan pronalaska tijela umrle osobe. U slučaju da određeno pravilo određuje skraćeni trodnevni rok za pogreb, imperativ je upozoriti na pojavu smrti prije ceremonije ukopa.⁵⁹

Kada pojedinac premine, bitno je da o događaju budu obaviješteni članovi njegove obitelji koji su s njim stanovali. Ako preminuli nije imao živih članova obitelji ili ako se do njih ne može doći, tada se mora obavijestiti pojedinca ili članove obitelji koji su saznali za smrt. Ovo uključuje pojedince koji dijele životni prostor s preminulim ili članove obitelji koji su bili obaviješteni o smrti. U slučaju da takvih osoba nema, dužna je prijaviti smrt prva osoba koja je obaviještena. Kada pojedinac premine u grani hrvatske vojske, zdravstvenoj ustanovi, kaznenom zavodu, internatu, hotelu ili bilo kojoj drugoj ustanovi, zakonska je odgovornost te ustanove ili nadležnog zapovjedništva hrvatske vojske prijaviti smrt. Ovo izvješće mora biti napravljeno bez obzira na specifičnosti vezane uz smrt pojedinca. U slučaju da se obdukcijom utvrdi uzrok smrti, osoba koja obavlja obdukciju dužna je obavijestiti nadležni matičar o činjenici smrti. Za prijavu nastanka smrti potrebno je dostaviti ovjerenu smrtovnicu. Ovu potvrdu može izdati stručni zdravstveni radnik ili ovlašteno osoblje zdravstvene ustanove, ako je osoba preminula u toj ustanovi. Pri pronalasku leša matičar na temelju zapisnika o pronalasku leša upisuje u maticu umrlih činjenicu o smrti umrle osobe.⁶⁰

Kada je nestala osoba proglašena umrlom, a smrt je utvrđena u sudskom postupku, potrebna je pravomoćna sudska odluka za upis tih podataka u maticu umrlih. Vijest o njihovoj smrti mora se prijaviti matičaru područja na kojem je nestala osoba imala posljednje prebivalište. Ako nestala osoba nije imala prebivalište, vijest se mora prijaviti matičaru na području za koje se zna da je imala posljednje prebivalište. U slučaju da se posljednje poznato prebivalište ili boravište osobe ne može utvrditi ili se nalazi izvan države, obavijest o smrti dostavlja se matičaru matične regije na koju se odnosi. U slučajevima kada se mjesto rođenja dogodilo izvan zemlje, obavijest o smrti dostavlja se matičaru matične regije u kojoj je sjedište suda koji je

⁵⁹ Isto, čl. 17.

⁶⁰ Isto, čl. 19-22.

donio odluku.⁶¹ Kada postoji opravdana sumnja da neki od podataka dostavljenih matičnom uredu možda nisu točni ili ako druge službene evidencije upućuju na odstupanja, matičar je dužan provjeriti točnost tih podataka prije njihovog uvrštenja u registar.⁶²

Ako je bilo koji podatak o rođenju ili smrti prijavljen nakon proteka roka od 30 dana od dana događaja, matičar je dužan izvršiti upis tih podataka u državne matice. Taj upis izvršit će se na temelju rješenja upravnog tijela nadležnog za područje na čijem se području nalazi upisnik. Kada matičar izvrši upis u državnu maticu koju vodi drugi matičar, dužan je o tome odmah obavijestiti matičara nadležnog za matični registar u koji se upisuje sljedeći upis. U slučajevima kada se državna matica nadležna za naknadni upis nalazi izvan zemlje, matičar nadležan za prvi upis dužan je Ministarstvu vanjskih poslova dostaviti presliku upisa. Nakon upisa rođenja, vjenčanja ili smrti, kao i svake promjene podataka upisanih u službene isprave koje se odnose na državljane, matičar je dužan o tome bez odlaganja obavijestiti nadležna državna tijela nadležna za vođenje te evidencije. Postupak upisa u državni registar uključuje matičarovo preispitivanje svih grešaka koje je uočio. Nakon što se te pogreške riješe i isprave, postupak registracije bit će dovršen. Nakon završenog postupka upisa, matičar ima ovlasti mijenjati državnu maticu prema nalogu upravnog tijela nadležnog za taj upisnik. U slučaju da su potrebne izmjene i dopune u službenim evidencijama koje vode drugi državni registri ili drugi mjerodavni izvori, potrebno je poduzeti odgovarajuće radnje. Čim matičar dobije podatke o građanima, o tome će odmah obavijestiti nadležna državna tijela nadležna za vođenje te evidencije. U slučaju odsutnosti matičara, zamjenici matičara imaju iste poslove i odgovornosti kao i matičar. Neposredan stručni nadzor provodi upravno tijelo nadležno za nadzor nad poslovima matičara.⁶³

3.3.4. Obavljanje posla matičara

Za obavljanje poslova matičara potrebna je službena osoba koja ispunjava sve uvjete propisane zakonima i propisima kojima se uređuju službene dužnosti. Osim toga, moraju završiti program osposobljavanja u Državnoj školi za javnu upravu koji je posebno osmišljen kako bi ih opremio potrebnim vještinama za obavljanje njihovih dužnosti. Obvezno je da matičar završi program osposobljavanja u roku od godinu dana nakon stupanja na posao na

⁶¹ Isto, čl. 24.

⁶² Isto, čl. 25.

⁶³ Isto, čl. 26-31.

određenom radnom mjestu kako je navedeno u rasporedu. Svaki matičar dužan je proći program obuke najmanje jednom u pet godina. Za prijavu na program izobrazbe matičar mora koristiti informacijski sustav Državne škole za upravu. Ako matičar ne završi program osposobljavanja u navedenim rokovima bit će mu dodijeljena uloga koja je u skladu s njegovim kvalifikacijama.⁶⁴

Matičar je dužan precizno i ispravno voditi državne matice, te pridržavati se zakonskih rokova u poduzimanju potrebnih radnji. Teška povreda službene dužnosti počinjena je neispunjenjem dužnosti iz stavka 1. ovoga članka. O pokretanju postupka protiv matičara zbog teže povrede službene dužnosti dužno je nadležno tijelo uprave odmah obavijestiti tijelo državne uprave nadležno za poslove opće uprave. Temeljni način evidentiranja događaja u ljudskom životu je upis rođenja osobe u maticu rođenih, upis vjenčanja osobe u maticu vjenčanih i dokumentiranje smrti osobe u maticu umrlih. U slučaju nepredviđenih okolnosti ili drugih događaja na koje ne možemo utjecati, moguće je da se određene činjenice i podaci bitni za osnovni upis neće moći evidentirati u državnim maticama u zakonom propisanom roku. U takvim slučajevima nadležno upravno tijelo ovlašteno je donijeti rješenje o upisu navedenih činjenica i podataka u državne matice. Prilikom provedbe postupka temeljnog upisa, značajne primjedbe i zapažanja matičara koji se odnose na temeljni upis upisuju se u za to predviđen odjeljak državnog registra do njegova završetka. Isto tako, sve potrebne revizije koje se tiču netočnosti u osnovnoj registraciji koje su otkrivene prije njezina zaključenja također se dokumentiraju u istom odjeljku. Nakon dovršetka početnog procesa registracije, matičar je ovlašten ispraviti samo pogrešno uneseni serijski broj. Važno je napomenuti da ova vrsta ispravljanja neće biti dokumentirana u odjeljku komentara.⁶⁵

3.3.5. Upis podataka u državne matice

Kad je riječ o unosu podataka o rođenjima, vjenčanjima i smrtima hrvatskih iseljenika, državna matica oslanja se na dostavu dokumentacije stranih tijela. Ova dokumentacija služi kao temelj za evidenciju koja se upisuje u službene upisnike. Za dobivanje izvotka iz državnog registra stranog subjekta potrebno je pridržavati se posebnih propisa. Izvadak mora biti dokumentiran na za to predviđenom obrascu, koji slijedi smjernice međunarodnih konvencija, ili pak mora biti u skladu s propisima zemlje u kojoj je izdan. Pravila o legitimaciji isprava u

⁶⁴ Isto, čl. 32.

⁶⁵ Isto, čl. 33-34.

međunarodnom prometu odnose se i na strane isprave koje nisu izrađene u skladu s međunarodnim ugovorima. U rijetkim slučajevima, ako nije bilo moguće ishoditi izvadak izdan na opisani način, činjenica rođenja u inozemstvu može se upisati u maticu rođenih na temelju utvrđenja nadležnog tijela. U upravnom postupku dokaz mora priložiti uključena strana. Upisi rođenih, vjenčanih i umrlih evidentiraju se u državnim maticama kao činjenični podaci.⁶⁶

Kad je dijete rođeno u Republici Hrvatskoj, mora biti upisano u maticu rođenih prema mjestu prebivališta roditelja. Najmanje jedan roditelj mora biti hrvatski državljanin u trenutku rođenja. Ako ovaj uvjet nije ispunjen, a roditelj nema registrirano prebivalište u Hrvatskoj, dijete će biti upisano u maticu rođenih Grada Zagreba. Ovaj upis uključuje i upis u Središnji registar hrvatskih državljana. Prilikom upisa braka važno je uzeti u obzir posljednje zajedničko prebivalište osoba koje stupaju u zajednicu. U slučajevima kada ti podaci nisu dostupni, pregledat će se matična knjiga vjenčanih za posljednje poznato prebivalište podnositelja zahtjeva.

U slučaju smrti pojedinca, smrt će se upisati u maticu umrlih u mjestu posljednjeg prebivališta. U slučaju da je posljednje prebivalište osobe nepoznato, upis će se izvršiti u državnu maticu mjesta rođenja u Republici Hrvatskoj. Ukoliko nijedna od ovih opcija nije izvediva, koristit će se odgovarajući državni registar Gradskog ureda za opću upravu. Ako osoba ima prebivalište izvan Republike Hrvatske i nije u mogućnosti tamo putovati, zahtjev za izradu i dostavu dokumenata može podnijeti preko diplomatske misije ili konzularnog ureda Republike Hrvatske u inozemstvu. Ovo se odnosi na svaku osobu koja želi dobiti dokument. Za podnošenje zahtjeva stranka je dužna podnijeti pisani zahtjev uz uplatu upravne pristojbe i naknade vezane uz određeni obrazac željenog dokumenta.

3.3.6. Izdavanje isprava i potvrda iz državnih matica

Izvaci i potvrde iz državnih matica izdaju se na obrascima propisanim pravilnikom kojim se propisuju obrasci isprava koje se izdaju iz državnih matica. Na zahtjev stranke mogu se izdati i druge potvrde o pojedinim podacima upisanim u državne matice. Ako stranka zahtijeva potvrdu za korištenje u drugoj državi članici EU-a, koja potpada pod djelokrug Uredbe (EU)

⁶⁶ Upis podataka u državne matice, [dostupno na: <https://hrvatiizvanrh.gov.hr/korisne-informacije/upis-podataka-u-drzavne-matice/799>] <pristupljeno: 24.7.2023.>

2016/1191, matičar može izdati višejezični standardni obrazac na jeziku tražene države članice.⁶⁷

Ispravci grešaka u državnim maticama ne prikazuju se u izvacima ili potvrdama dobivenim iz tih matica. Prikazane su samo revidirane informacije. Nadalje, u stupcu „Primjedbe“ u izvratku iz državne matice ne navode se nepotpuni ili nepoznati podaci koji su eventualno naknadno dodani u registar, a za koje postoji odgovarajuća bilješka. Matičar je pri upisu dužan evidentirati određene radnje u državnoj matici, iako one nisu zapisane na potvrdama. Te radnje uključuju podatke o podnositelju zahtjeva, osnovu za upis ako nije izvršen na zahtjev, podatke o tumaču, sudsko odobrenje braka, bilješke o pronađenoj djeci, priznanje očinstva dano prije zaključenja upisa, bilješke o načinu upisa, određivanje osobnog imena, te bilješke o drugim nepoznatim podacima za temeljni upis do njegova sklapanja. Nadalje, potvrde o upisu za pojedine činjenice iz rubrike „Naknadni upisi i zabilježbe“ ne sadrže podatke koji se odnose na dopunu osnovnog upisa upisanog u odgovarajuće odjeljke državne knjige, naknadne upise i zabilježbe kojima se ne mijenja temeljni upis, upisa ili osobnog stanja, te podatke o činjenicama iz osobnog stanja koje su prestale važiti, kao što su lišenje i vraćanje poslovne sposobnosti, osporeno očinstvo, vraćeno pravo na roditeljsku skrb, upis prestalog braka i povratak u rođeno prezime prije braka ako je osoba sklopila drugi brak. Na potvrdama i izvacima koje izdaju državne matice ne ispisuje se matični broj građana. Tijekom izdavanja ovih dokumenata, matičar će ukloniti sve prisutne prazne rubrike. Ako postoje rubrike namijenjene za komentare, dodatne unose ili bilješke koje nisu u potpunosti ispunjene, matičar će povući vodoravnu crtu ispod posljednjeg ispunjenog retka i dijagonalno prekrižiti preostali neispunjeni dio.⁶⁸

3.3.7. Upisi činjenica nastalih u inozemstvu u državne matice

Prilikom podnošenja zahtjeva za upis stranka je dužna priložiti izvadak iz državnog registra stranog subjekta. Po završetku početnog upisa korištenjem izvratka stranog subjekta, matičar šalje obavijesti nadležnim tijelima u Republici Hrvatskoj. Ako su strani subjekti međunarodnim ili međudržavnim ugovorima dužni davati izvratke iz svojih državnih matica putem diplomatskih misija ili konzularnih ureda Republike Hrvatske u inozemstvu, matičar će po službenoj dužnosti zabilježiti upis u odgovarajuću državnu maticu. Osnovni podaci o rođenju, vjenčanju ili smrti hrvatskih državljana koji su se dogodili u inozemstvu upisuju se u državnu

⁶⁷ Naputak za provedbu Zakona o državnim maticama, čl. 46.

⁶⁸ Isto, čl. 47.

maticu s podacima navedenim u inozemnom izvratku. Odjeljak „Primjedbe“ uključuje podatke o osnovi registracije, kao i ime i državu stranog tijela koje je izdalo dokument, broj dokumenta i datum izdavanja. Za dobivanje izvratka iz državnog registra stranog subjekta potrebno ga je ispuniti na za to predviđenom obrascu, pridržavajući se propisa međunarodnih konvencija, kako je propisano za zemlje potpisnice. U slučaju da izvadak nije u skladu s međunarodnim konvencijama, na ispravu će se primjenjivati propisi koji uređuju legalizaciju isprava za međunarodne poslove. Ako izvratku nedostaju bitni podaci o registraciji, matičar ili službena osoba hrvatskog veleposlanstva ili konzulata u inozemstvu će potrebne podatke utvrditi na temelju javnih isprava koje potvrđuju te podatke ili podataka evidentiranih u službenoj evidenciji. U stupac „Primjedbe“ tada će se upisati naziv diplomatske misije ili konzulata koji je dostavio podatke ili da ga je odredio matičar.⁶⁹

Prilikom upisa podataka o rođenju hrvatskih državljana rođenih izvan zemlje koji su hrvatsko državljanstvo stekli podrijetlom, svi podaci o stranom državljanstvu također se dokumentiraju na stranom izvratku. Podaci o hrvatskom državljanstvu tada se upisuju u odgovarajuću rubriku matične knjige rođenih. Ako se radi o osobama rođenim izvan zemlje koje su kasnije stekle hrvatsko državljanstvo, stečeno državljanstvo upisuje se u rubriku „Primjedbe“ uz napomenu o osnovi upisa. Ako je rođenje djeteta dokumentirano od strane stranog tijela, a dijete stječe hrvatsko državljanstvo podrijetlom, u maticu rođenih upisuju se podaci o stranom državljanstvu roditelja koji su ujedno i hrvatski državljani, uz podatke o njihovom hrvatskom državljanstvu. državljanstvo. Ako dijete stječe hrvatsko državljanstvo podrijetlom od jednog roditelja, u maticu rođenih upisuje se podatak o hrvatskom državljanstvu tog roditelja. Podaci o državljanstvu iz inozemnog izvoda bit će dokumentirani za drugog roditelja. Ako je brak hrvatskih državljana sklopljen izvan Hrvatske, a u stranoj ispravi u kojoj se navodi hrvatski državljanin navedeno je i njihovo strano državljanstvo, matična knjiga vjenčanih će u odgovarajuću rubriku upisati hrvatsko državljanstvo. Međutim, strani matični brojevi osoba navedenih u stranim ispravama nisu evidentirani u službenim registrima. U slučajevima kada u inozemnom vjenčanom listu nije navedeno prezime kojim će se supružnici nositi nakon sklapanja braka, matična knjiga vjenčanih u odgovarajuću rubriku upisuje prezime koje su imali u trenutku sklapanja braka.⁷⁰

Po završetku osnovnog postupka registracije na temelju podataka stranog subjekta, matičar šalje obavijest strancu i nadležnim tijelima u Republici Hrvatskoj. Ako je upis obavljen po

⁶⁹ Isto, čl. 49-58.

⁷⁰ Isto.

službenoj dužnosti zbog međunarodnih ili međudržavnih ugovora kojima su strani subjekti dužni dati izvratke iz svojih državnih matica, obavijest o izvršenju šalje se nadležnoj diplomatskoj misiji, odnosno konzularnom uredu Republike Hrvatske u inozemstvu putem ministarstva nadležnog za vanjske poslove. Zabilježba rođenja osobe rođene u inozemstvu upisuje se u maticu rođenih na temelju presude nadležnog upravnog tijela u skladu s člankom 40. Zakona o državnim maticama. Podaci koji se koriste za osnovni upis određuju se prema stanju podataka u trenutku događaja rođenja. Sklopljeni brakovi hrvatskih državljana koji su sklopljeni u hrvatskoj diplomatskoj misiji ili konzularnom uredu u inozemstvu i brakovi hrvatskih državljana s više državljanstava sklopljeni u diplomatsko-konzularnim predstavništvima tih država ne upisuju se kao osnovni upis u maticu vjenčanih, već samo kao naknadni upis u maticu rođenih.⁷¹

3.4. Nadležnost i vođenje državnih matica

Kao što je prethodno navedeno, svi događaji, bilo da nastaju, razvijaju se ili završavaju, dokumentiraju se u državnim maticama kao zapisi o osobnim prilikama, a vode ih državni matičari. Ove činjenice, zajedno sa svim činjenicama koje su njima dokazane, smatraju se istinitima sve dok se ne dokaže drugačije kako je određeno zakonom. Vlada Republike Hrvatske, sukladno prijedlogu Ministarstva uprave, za svako naseljeno mjesto utvrđuje matična područja za vođenje državnih matica. Osobnim poslovima građana bavi se nadležno upravno tijelo županije, odnosno Grada Zagreba, kao određene poslove državne uprave. Zakon o državnim maticama ocrta temeljne ovlasti i odgovornosti matičara. Matičar je državni službenik koji se mora pridržavati svih pravila koja vrijede za sve ostale državne službenike. U slučaju odsutnosti matičara, određuje se zamjenik koji će preuzeti njihove poslove radi kontinuiranog i učinkovitog izvršavanja poslova. Postupak upisa u državne matice propisan je zakonom sa strogim odredbama o načinu i postupku.⁷²

Matičar ima brojne dužnosti i odgovornosti u vođenju državnih matica i temeljnih spisa. Matičar je kao službena osoba dužan položiti državni stručni ispit i poseban ispit za matičara radi stjecanja ovlasti za obavljanje matičnih poslova. Ključne ovlasti matičara su neposredno vođenje državnih matica, osiguravanje poštivanja zakonskih propisa pri unošenju podataka u matične knjige te primjena pripadajućih posebnih propisa. Matičar je ovlašten unositi samo

⁷¹ Isto.

⁷² Ivana Lamešić Leš, n. dj., str. 23.

činjenice i podatke koji su mu priopćeni ili su sadržani u aktu javnopravnog tijela, i to mora učiniti bez odgode. Državni službenici, uključujući i matičara, koji obavljaju upravne poslove vezane uz osobna stanja građana, ključni su u osiguravanju da se sve radnje izvrše u zakonskim rokovima i da se prava stranaka ostvaruju temeljem matičnog statusa. Prijave se obrađuju prema redoslijedu pristiglih pisama.⁷³

Matičar je odgovoran za točno i uredno vođenje svih državnih matica jer se na temelju tih evidencija utvrđuje osobno stanje građana. Ispravno vođenje državnih matica podrazumijeva provjeru točnosti podataka prije registracije i obavljanje svih poslova prema relevantnim zakonima i propisima. Neophodno je pridržavati se odredbi zakona prilikom upisivanja činjenica, pravilnog bilježenja i točnog bilježenja. Naputkom za provedbu Zakona o državnim maticama, koji je provedbeni propis, uređuju se postupci vođenja evidencija, pravo uvida u državne maticе i spise te postupak izdavanja isprava iz državnih matica. Ova uredba posebno govori o dužnostima matičara i daje detaljnija pravila koja nadopunjuju odredbe zakona. Između ostalog, propisuje da matičar mora provjeravati podatke o osobnim statusima građana u evidencijama koje vode, što uključuje i službene evidencije koje vode osobe javnog prava u Hrvatskoj.⁷⁴

Matičar također ima ovlasti ispravljati i dopunjavati podatke te ažurirati način unosa promjene podataka, kao i zahtijevati verifikacijski upis. Provjerom se potvrđuje točnost svih unesenih podataka i omogućuje izdavanje dokumenata na temelju tih podataka. Neprovjera registracije rezultira nemogućnošću izdavanja dokumenata. Kada osoba odluči promijeniti ime, bilo da se radi o imenu ili prezimenu, o toj se promjeni obavještava nadležni matičar, te se podaci evidentiraju prema propisanom postupku. Matičar je odgovoran za provjeru točnosti podataka i može izdavati potvrde i izvratke na temelju evidencije u propisanom obliku. Matičar, kao i svi drugi državni službenici, odgovara za svaku povredu službene dužnosti koja nastane nesavjesnim i stručnim obavljanjem dužnosti u određenom roku, kao i nepoštivanjem pravila ponašanja. Lakše i teže povrede službene dužnosti utvrđuju se zakonom, uredbom Vlade i pravilnikom o radu čelnika tijela. Obveza čuvanja službene ili druge tajne utvrđene zakonom ili drugim propisom, zbog njezina posebnog značaja, posebno se ističe. Prema članku 21. Zakona o državnim službenicima⁷⁵, dužnost čuvanja službenih ili povjerljivih podataka traje i nakon prestanka radnog odnosa, osim ako posebnim zakonom nije drugačije određeno. Iznimke

⁷³ Isto

⁷⁴ Isto

⁷⁵ Zakon o državnim službenicima, NN 92/05, 140/05, 142/06, 77/07, 107/07, 27/08, 34/11, 49/11, 150/11, 34/12, 49/12, 37/13, 38/13, 01/15, 138/15, 61/17, 70/19, 98/19, 141/22

se prave samo u rijetkim slučajevima, i to samo od strane šefa vladine agencije, u sudske ili upravne svrhe.⁷⁶

Ova se iznimka primjenjuje samo ako su predmetne informacije potrebne za utvrđivanje činjeničnog stanja i donošenje pravnih odluka u tom konkretnom postupku. Važnost čuvanja službene tajne posebno je ključna u području matičnih knjiga, budući da službene evidencije sadrže osjetljive osobne podatke koji su zaštićeni pravom na privatnost. Osim toga, obiteljsko zakonodavstvo nalaže povjerljivost podataka koji se odnose na obiteljsko pravo na neodređeno vrijeme. Matičar ima jedinstvenu odgovornost koja se malo razlikuje od ostalih. Ova se odgovornost odnosi na bilo kakvu štetu nastalu tijekom pružanja ili u vezi s uslugom. Kao takav, matičar može biti odgovoran i za materijalnu (uključujući običnu štetu ili izgublenu dobit) i za nematerijalnu štetu. Ova odgovornost nastaje kada matičar ne vodi matične knjige, što prouzrokuje troškove za vođenje postupaka i dovodi do sporova ili sporova o pravima iz stanja upisanih ili neupisanih podataka u državnim maticama. Nadalje, matičar odgovara za nematerijalnu štetu ako se time povrijedi ugled, čast ili prouzroče duševne boli. To se može dogoditi ako otkrije povjerljive podatke i naruše privatnost pojedinca ili članova njegove obitelji. Međutim, ova odgovornost nastaje samo ako je šteta prouzročena prikriveno, namjerno ili krajnjom nepažnjom. Matičar se također može suočiti s kaznenom prijavom zbog kršenja Kaznenog zakona.⁷⁷

⁷⁶ Ivana Lamešić Leš, n. dj., str. 24.

⁷⁷ Isto

4. UTJECAJ DIGITALIZACIJE NA MATIČARSTVO

Digitalizacija je proces pretvaranja analogne informacije ili materijala u digitalni format. Ovaj proces uključuje skeniranje, fotografiranje ili na drugi način snimanje analognih podataka te njihovu konverziju u elektronički oblik koji se može pohraniti, obrađivati i distribuirati putem računalnih sustava. Digitalizacija omogućuje bolju pristupačnost, očuvanje i manipulaciju podacima te olakšava njihovu razmjenu putem interneta i digitalnih uređaja. Ovaj koncept se primjenjuje na različite vrste informacija, uključujući tekstualne dokumente, fotografije, zvučne zapise, video materijale i druge medije, čime se moderniziraju procesi pohrane, analize i distribucije podataka u digitalnom dobu. Digitalizacija ima široku primjenu u različitim industrijama, uključujući kulturu, znanost, obrazovanje, poslovanje i društvo te je ključna za ubrzanje tehnološkog napretka i transformaciju suvremenog načina života. Suvremeni menadžment učinio je digitalizaciju tijela javne uprave ključnim aspektom. Digitalizacija se odnosi na pretvorbu tradicionalnih papirnatih zapisa i procesa u digitalne sustave i formate. Učinci ove tranzicije na učinkovitost i djelotvornost tijela javne uprave su duboki, s višestrukim prednostima i mogućnostima. Dodatno, digitalizacija je temelj razvoja protoka informacija, što zauzvrat donosi složenosti u zaštiti privatnosti i sigurnosti podataka.⁷⁸

Potreba za digitalnim javnim uslugama postala je ključna. Očekivanja kupaca porasla su zbog naglaska privatnog sektora na korisničko iskustvo, a građani očekuju da će ih vlada slijediti. Za razliku od fizičkih ureda, digitalni uredi dostupni su javnosti 24 sata dnevno, 7 dana u tjednu, a dostupni su čak i tijekom javnozdravstvenih kriza, poput pandemije COVID-19. Digitalne interakcije zahtijevaju manje vremena za pojedince i smanjuju administrativni teret za tvrtke, što može pomoći u podršci oporavku gospodarstva od učinaka pandemije. Nadalje, automatizacija obrade predmeta značajno je povećala produktivnost, smanjila zaostatke i oslobodila resurse za druge važne projekte.⁷⁹

⁷⁸ Jozo Čizmić, Marija Boban, Učinak nove EU Uredbe 2016/679 (GDPR) na zaštitu osobnih podataka u Republici Hrvatskoj, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 39 (1). 2018., str. 379.

⁷⁹ Digital public services: How to achieve fast transformation at scale, [dostupno na: <https://www.mckinsey.com/industries/public-and-social-sector/our-insights/digital-public-services-how-to-achieve-fast-transformation-at-scale>] <pristupljeno: 28.7.2023.>

4.1. Pojmovno određenje digitalizacije

Digitalizacija se odnosi na korištenje digitalnih tehnologija za promjenu poslovnog modela i pružanje novih prihoda i mogućnosti stvaranja vrijednosti. Može se reći da uključuje sve aktivnosti i procese koje digitalne tehnologije omogućuju. Digitalizacija u poslovanju mnoge je tvrtke dovela do uspjeha. Od automatizacije marketinških aktivnosti do obrade narudžbi, tvrtke su u potpunosti iskoristile digitalne tehnologije. Digitalizacija u poslovanju pomaže u poboljšanju učinkovitosti poslovanja, omogućavajući automatizaciju. Manje je ljudskih pogrešaka i smanjeni su operativni troškovi zbog smanjene potrebe za ljudskim resursima. Da bi u potpunosti razumjeli digitalizaciju u poslovanju, potrebno je razumjeti ulogu tehnologije u cijelom procesu. Digitalizacija donosi manje transakcijske troškove. Danas tvrtke provode jeftine eksperimente koji su u prošlosti bili nezamislivi. Lakše je postaviti nove ciljeve i testirati ih u okruženju niskog rizika, što tvrtkama daje bolji uvid u buduće smjerove i hoće li oni biti isplativi. Startupi su izvrsni primjeri tvrtki koje se u potpunosti oslanjaju na digitalnu tehnologiju. Njihova budućnost je neizvjesna i na toj činjenici se temelje njihovi poslovni modeli.⁸⁰

Definiranje digitalizacije zahtjevan je zadatak zbog širokog opsega. U svojoj srži, digitalizacija podrazumijeva postupnu integraciju digitalne tehnologije u sve aspekte javnog života. S organizacijskog stajališta, društvena digitalizacija uključuje promjenu u radnim procesima i strukturi kao rezultat uključivanja novih informacijskih tehnologija. Za korisnike digitalizacija predstavlja značajno povećanje online aktivnosti i korištenja raznih aplikacija. U poslovnom svijetu digitalizacija igra još presudniju ulogu jer nove tehnologije nagrizaju granice između osobnog i profesionalnog života, kao i između privatne i javne domene.⁸¹

Razvoj informacijskog hiperprometa uvelike se oslanja na digitalizaciju, koja donosi složena pitanja oko zaštite privatnosti i sigurnosti podataka.⁸² Digitalizacija poslovanja predstavlja duboku transformaciju u načinu na koji tvrtke posluju, korištenjem digitalnih tehnologija za pojednostavljenje poslovnih procesa, povećanje produktivnosti i poboljšanje korisničkog iskustva. Ključna komponenta digitalizacije je ispunjavanje stalno razvijajućih potreba potrošača, stvaranjem besprijekornije i učinkovitije interakcije između klijenata i tvrtki. Na

⁸⁰ What is the role of digitalization in business growth?, [dostupno na: <https://factory.dev/blog/digitalization-business-growth>] <pristupljeno: 29.7.2023.>

⁸¹ Digitalization Solutions Development, [dostupno na: <https://woxapp.com/industries/digitalization-solutions-development/>] <pristupljeno: 30.7.2023.>

⁸² Jozo Čizmić, Marija Boban, n. dj., str. 379.

pitanje što čini digitalizacija poslovanja može se odgovoriti identificiranjem njezinih primarnih ciljeva koji uključuju:⁸³

- poboljšanje proizvoda (ili usluge): njegove kvalitete, atraktivnosti, jednostavnosti korištenja, isporuke
- automatizacija proizvodnje i ostalih internih procesa tvrtke
- pojednostavljivanje internih i eksternih komunikacija.

4.2. Važnost novih tehnologija

Pojava digitalnih tehnologija potpuno je transformirala poslovni krajolik od njegovih tradicionalnih analognih korijena. Podaci više nisu ograničeni na fizičke medije za pohranu, već se pohranjuju u ogromnom i ekspanzivnom području oblaka, što učinkovito eliminira mogućnost silosa podataka. Korištenje računalstva u oblaku omogućilo je brojnim poduzećima da steknu konkurentsku prednost nad svojim konkurentima. Upotrebom rješenja za pohranu temeljenih na oblaku, rizik od gubitka podataka je učinkovito ublažen, a proces sigurnosnog kopiranja podataka pojednostavljen je i automatiziran.⁸⁴

U današnje doba digitalizacije koja utječe na sve sektore, digitalna pismenost neizmjerljivo je vrijedna profesionalna vještina. Kako bi učinkovito komunicirali s klijentima i poboljšali procese i sustave, zaposlenici moraju biti dobro upućeni u korištenje tehnologije. Mnoge tvrtke još uvijek imaju online prisutnost koja zahtijeva redovito održavanje, uključujući web stranice i profile na društvenim mrežama. Ova povećana ovisnost o tehnologiji također je učinila poduzeća ranjivijima na cyber napade, što zahtijeva razmatranje sigurnosnih politika. Iako digitalizacija možda nije primjenjiva na sve vrste poslovanja, imala je značajan utjecaj na gotovo sve aspekte trgovine, osim na one koji se oslanjaju isključivo na komunikaciju licem u lice.⁸⁵

⁸³ Digitalization Solutions Development, [dostupno na: <https://woxapp.com/industries/digitalization-solutions-development/>] <pristupljeno: 31.7.2023.>

⁸⁴ What is the role of digitalization in business growth?, [dostupno na: <https://factory.dev/blog/digitalization-business-growth>] <pristupljeno: 30.7.2023.>

⁸⁵ The impact of digitization on the business world, [dostupno na: <https://timesofindia.indiatimes.com/readersblog/faisal-abidi-writes/the-impact-of-digitization-on-the-business-world-43499/>] <pristupljeno: 12.8.2023.>

4.3. Digitalna transformacija

Transformacija je postupak koji uključuje značajne promjene poduzeća u poslovnim procesima, hijerarhijskoj i organizacijskoj strukturi, strategijama i aktivnostima u kratkom roku. Svrha toga je uskladiti ove elemente i stvoriti konkurentsku prednost za tvrtku.⁸⁶ Digitalna transformacija, međutim, koristi tehnologiju za stvaranje vrijednosti i novih usluga za različite dionike, uključujući kupce, te za poticanje inovacija i sposobnosti brze prilagodbe promjenjivim okolnostima. Dok je digitalna transformacija primarno poslovni koncept, ona također ima implikacije na druge organizacije kao što su vlade, agencije javnog sektora i subjekti koji se bave društvenim problemima poput onečišćenja i starenja stanovništva korištenjem postojećih i novih tehnologija. U Japanu, na primjer, inicijativa „Društvo 5.0“ ima za cilj utjecati na sve aspekte života, slično viziji industrijske transformacije Industrije 4.0.⁸⁷

Potpuna revizija poslovnih i organizacijskih aktivnosti, procesa, modela i kompetencija kao odgovor na digitalni krajolik koji se brzo razvija poznata je kao digitalna transformacija. Cilj je strateški i sustavno kapitalizirati prilike i promjene koje donose digitalne tehnologije, kako sada tako i u budućnosti, držeći korak s promjenjivim trendovima. Tvrtke moraju razviti nove kompetencije kako bi bolje reagirale na promjene, bile inovativnije, usmjerene na kupce, agilne, učinkovite i vješte u iskorištavanju velikih podataka i nestrukturiranih podataka. Strategija digitalne transformacije mora se implementirati brzo kao odgovor na različite čimbenike, koji se mogu pojaviti istovremeno, kao što su promjene u ponašanju ili očekivanjima kupaca, nove ekonomske stvarnosti, društvene promjene (kao što je starenje stanovništva), poremećaji u industriji te brzo usvajanje i inovacije novih ili postojećih digitalnih tehnologija. Ciljevi digitalne transformacije vrte se oko optimizacije korisničkog iskustva, promicanja operativne fleksibilnosti i poticanja inovacija. Ovi ciljevi također uključuju stvaranje novih tokova prihoda i njegovanje ekosustava vrijednosti koji se pokreću informacijama, što rezultira revizijama poslovnih modela i stvaranjem novih digitalnih procesa. Međutim, bitno je suočiti se s unutarnjim izazovima kao što su zastarjeli sustavi i prekidi procesa prije provedbe ovih ciljeva. Ovi interni ciljevi nužni su za sljedeće faze digitalne transformacije. Informacijska i komunikacijska tehnologija, koja čini temelj digitalizacije, značajno je postignuće znanstvenog

⁸⁶ Mario Spremić, Digitalna transformacija poslovanja, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2007., str. 53.

⁸⁷ What is digital business transformation? The essential guide to DX, [dostupno na: <https://www.i-scoop.eu/digital-transformation/>] <pristupljeno: 14.7.2023.>

i tehnološkog napretka u drugoj polovici 20. stoljeća i čini primarnu sastavnicu društvenog napretka.⁸⁸

Proces digitalne transformacije je putovanje koje uključuje više međusobno povezanih prekretnica. Konačni cilj je postići sveobuhvatnu optimizaciju u svim procesima, odjelima i poslovnim ekosustavima u hiperpovezanom dobu gdje se uspostavljaju stvarne veze između front-end i back-office operacija, podataka i donošenja odluka, pojedinaca, timova, tehnologija, i raznih sudionika ekosustava. Uspjeh ovog putovanja ovisi o ključnoj ulozi ljudskog angažmana u svim fazama, uključujući suradnju, upravljanje rizikom, upravljanje ekosustavom, razvoj vještina, kulturnu transformaciju i osnaživanje. Čak i u domenama gdje se digitalne interakcije ne preferiraju, a cijene ljudske interakcije, izvanmrežni element ostaje dio procesa. Međutim, digitalna transformacija i dalje igra ključnu ulogu u omogućavanju svih agenata i radnika koji su okrenuti klijentima, olakšavajući inovacije i bržu prilagodbu novim tehnologijama. Cilj digitalne transformacije je stvoriti mogućnosti za potpuno iskorištavanje mogućnosti i prednosti novih tehnologija. Pristup korak po korak s jasnim planom, koji uključuje različite dionike, ključan je za uspješnu digitalnu transformaciju u budućnosti.⁸⁹

4.4. Utjecaji digitalizacije u suvremenom društvu

U današnjem društvu ljudi i organizacije očekuju da će relevantne informacije biti lako dostupne na internetu, lako ih je locirati i razumjeti te da će biti jeftine ili besplatne. Kako bi ispunile ta očekivanja, vlade imaju mnogo poticaja za ulaganje u potpunu digitalnu transformaciju javnog sektora. S obzirom na sve veće financijske pritiske koje doživljavaju vlade na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, imperativ je da ne previde ove prilike za uštedu novca. Međutim, provedba digitalnih transformacija u javnom sektoru je složeniji proces nego u privatnom sektoru, jer zahtijeva promjene kako u IT sustavima tako i u procesima. Prema zajedničkoj studiji koju su proveli McKinsey i Sveučilište Oxford, IT inicijative javnog sektora koje podrazumijevaju modifikacije poslovanja imaju šest puta veću vjerojatnost da će premašiti njihove proračune i 20% veću vjerojatnost da će kasniti u odnosu na one iz privatnog sektora. Dodatno, javni sektor se mora boriti s drugim izazovima upravljanja, kao što su različite agencije, različiti organizacijski odjeli, produženi rokovi financiranja i izazov održavanja

⁸⁸ Uroš Svete, Strateški značaj informacijsko-komunikacijske tehnologije u suvremenom međunarodnom okolišu. *Polemos*, IX (18), 2006., str. 102.

⁸⁹ Isto.

strateškog kontinuiteta čak i kada se političke uprave mijenjaju. Tvrtke iz privatnog sektora koje nude podršku za javne IT transformacije trebale bi prepoznati jedinstven kontekst u kojem javni sektor djeluje. Jedan od ključnih izazova je postavljanje preciznih ciljeva, postizanje konsenzusa, usklađivanje rukovodećih struktura, osiguravanje financiranja i ispunjavanje rokova provedbe.⁹⁰

4.5. Prednosti digitalizacije u poslovanju

Proces vođenja poslovanja uključuje korištenje resursa unutar određenog razdoblja za proizvodnju dobara ili usluga koje se na kraju prodaju kupcima. Dakle, digitalizacija poslovanja igra vitalnu ulogu u tom pogledu.⁹¹ Digitalna tehnologija ključna je u transformaciji poslovnih modela, stvaranju prihoda, poboljšanju procesa i stvaranju novih vrijednosnih prilika.⁹² Digitalizacija je donijela mnoge novine u poslovnom okruženju. Pojava digitalizacije donijela je mnoštvo inovacija u poslovnom okruženju. Utjecala je na različite poslovne procese i rezultirao brojnim prednostima, uključujući:

- „povećana učinkovitost svih operacija
- manje ljudskih grešaka
- sigurnije skladištenje podataka u oblaku
- smanjeni operativni troškovi
- kvalitetnija analiza podataka.“⁹³

Korištenje digitalnih tehnologija dovelo je do logičnijeg tijeka rada, kao i do smanjenja ljudskih pogrešaka. Pojednostavljenje radnih procesa rezultiralo je povećanom učinkovitosti, omogućujući tvrtkama smanjenje operativnih troškova. Baze podataka u oblaku postale su norma za pohranu podataka među tvrtkama i rijetko je pronaći tvrtku koja ih ne koristi. Usluge

⁹⁰ Dilmegani, C., Korkmaz, B., Lundqvist, M., Public-sector digitization: The trillion-dollar challenge. McKinsey&Company, 2014., str. 1.

⁹¹ Josip Brumec, Slaven Brumec, Modeliranje poslovnih procesa, Školska knjiga, Zagreb, 2018., str. 3.

⁹² Milica Jovanović, Jasmina Dlačić, Milan Okanović, Digitalization and society's sustainable development – Measures and implications. Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci, 36 (2), 2018., str. 908.

⁹³ What is the role of digitalization in business growth?, [dostupno na: <https://factory.dev/blog/digitalization-business-growth>] <pristupljeno: 2.9.2023.>

pohrane u oblaku koje nude velike tvrtke kao što su Microsoft, Google i 3M vrlo su sigurne i osiguravaju sigurno upravljanje digitalnom imovinom s lakoćom.⁹⁴

Postoje različiti načini na koje se poslovni svijet prilagodio digitalizaciji:⁹⁵

- Umjetna inteligencija, ili skraćeno AI, sredstvo je pomoću kojeg tvrtke mogu steći konkurentsku prednost u većini sektora. Njegova je važnost značajno porasla zbog njegove sposobnosti da olakša diverzifikaciju tvrtki u nove industrije. AI je već imao dubok utjecaj na korporativnu sferu, s mnogim tvrtkama koje su se odlučile automatizirati poslove i zadatke. Ti poslovi uključuju analizu podataka, razvoj algoritama, pa čak i komunikaciju s klijentima.
- Inovacija je proces koji je značajno potpomognut napretkom tehnologije. Tržište je preplavljeno mnoštvom novih i jedinstvenih ideja koje se mogu implementirati u gotovo svaki aspekt poslovanja. Tehnološke inovacije osnažuju poduzeća da osmisle nove koncepte, prošire svoju bazu kupaca, koriste specijalizirane alate za pojednostavljenje i upravljanje operacijama i, što je najvažnije, proizvedu vrhunski proizvod koji je prilagođen kako bi se osiguralo maksimalno zadovoljstvo kupaca.
- Pojava digitalizacije donijela je transformaciju u poslovnim modelima. Kao rezultat toga, pojavilo se mnoštvo novih poslovnih modela, što se izravno može pripisati dostupnosti alata i informacija na internetu. Takvo obilje digitalnih izvora osnažilo je tvrtke da osmisle modele koji zadovoljavaju njihove specifične zahtjeve. Ovo je otvorilo nove i dosad neviđene prilike za tvrtke da stvore nešto što je jedinstveno i bez premca. Ovo je od iznimne važnosti za stvaranje besprijekornog proizvoda, što se nije moglo postići prije početka digitalizacije.

4.6. Važnost implementacije digitalnih tehnologija

U suvremeno doba vlasnici i menadžeri poduzeća postaju sve svjesniji nužnosti promjena u svojim tvrtkama. Ova nužnost je ključni korak prema tehnološkoj revoluciji u globalnom gospodarstvu, koja će dovesti do značajnog smanjenja troškova i optimizacije proizvodnih procesa. Konačni cilj je očuvanje okoliša, ušteda dragocjenih ljudskih, financijskih i

⁹⁴ Isto.

⁹⁵ How is digitization changing the business world?, [dostupno na: <https://www.onetoonecf.com/how-is-digitization-changing-the-business-world/>] <pristupljeno: 30.8.2023.>

vremenskih resursa te poboljšanje ukupnog životnog standarda. Neuspjeh u pokretanju digitalne transformacije poslovanja danas će rezultirati neučinkovitošću i konačnim nestankom, jer nova tržišna stvarnost od konkurenata u budućnosti zahtijeva pragmatičniji i „digitalniji“ pristup.⁹⁶

4.7. Učinci digitalizacije

Utjecaj digitalizacije je široko rasprostranjen i dalekosežan. Kako sve više informacija postaje dostupno u digitalnom obliku, način na koji komuniciramo s podacima i znanjem značajno se promijenio. Digitalizacija informacija dovela je do povećane dostupnosti, omogućujući pojedincima pristup informacijama s bilo kojeg mjesta i u bilo koje vrijeme. Nadalje, omogućio nam je pohranjivanje golemih količina podataka u manjim, kompaktnijim formatima. Međutim, pomak prema digitalnim informacijama donio je i nove brige, poput privatnosti i sigurnosti podataka. Evolucija tehnologije stalan je proces, a tvrtke moraju biti u tijeku s digitalnim trendovima kako bi ostale relevantne. Jedan od mnogih učinaka digitalizacije je stvaranje globalnog gospodarstva, s mogućnošću poslovanja s bilo kim iz bilo kojeg dijela svijeta uz minimalne troškove. Zbog toga je lokalnim tvrtkama postalo teško natjecati se s većim korporacijama, koje imaju resurse da ponude i fizičke lokacije i online platforme za klijente da se angažiraju s njihovim brendom i proizvodima. Međutim, čak i online tvrtke zahtijevaju fizičke lokacije za proizvodnju i ispunjavanje narudžbi. Kako bi odgovorile na te izazove, neke su velike korporacije sklopile partnerstva s manjim poduzećima kako bi nabavile svoje proizvode bez potrebe za dodatnim objektima.⁹⁷

4.8. Proces digitalizacije i digitalne transformacije u javnoj upravi

Strategija digitalizacije javne uprave ključan je aspekt u poboljšanju dostupnosti roba i usluga diljem Europe. To ne samo da koristi građanima i poduzećima, već također iskorištava potencijal ICT tehnologija za promicanje inovacija, održivosti, gospodarskog rasta i napretka. Implementacija prava na digitalno građanstvo i model otvorene vlade otvorio je brojne

⁹⁶ Digitalization Solutions Development, [dostupno na: <https://woxapp.com/industries/digitalization-solutions-development/>] <pristupljeno: 25.8.2023.>

⁹⁷ The impact of digitization on the business world, [dostupno na: <https://timesofindia.indiatimes.com/readersblog/faisal-abidi-writes/the-impact-of-digitization-on-the-business-world-43499/>] <pristupljeno: 25.8.2023.>

možnosti za organizaciju uprave i odnosa između građana, poduzeća i uprave. Za uspostavu učinkovite i inovativne javne uprave bitno je građanima pružiti kvalitetne usluge na brz i učinkovit način. To zahtijeva redefiniranje postupaka i usluga kroz digitalnu prizmu i omogućavanje drugim upravama i, ako je moguće, čak i civilnom društvu slobodan pristup podacima i uslugama.⁹⁸

Brojna upravna tijela već su implementirala registre ugovora i digitalizirala svoje postupke nadmetanja. Korištenje digitalnih potpisa, elektronička distribucija podataka i dokumenata te elektroničko fakturiranje (u privatnom i javnom sektoru) nije novost. Trenutačno se pojedinci mogu aktivno uključiti u društvo putem digitalnih medija, što je digitalna evolucija građanstva. Zbog značaja ove materije, ključno je educirati ljude o digitalnom građanstvu.⁹⁹

Pojam „digitalnog građanstva“ izravno se odnosi na ovu temu. Obuhvaća skup odgovornosti i prava u vezi s digitalnim prostorima, s ciljem pojednostavljivanja interakcija između pojedinaca, korporacija i državnih institucija korištenjem tehnologije. Digitalno građanstvo potvrđuje pravo građana i tvrtki na pristup svim podacima, dokumentaciji ili uslugama koje ih se tiču u digitalnom formatu, osiguravajući da je pristup uslugama pojednostavljen. Elementi koji karakteriziraju digitalno građanstvo su sljedeći:¹⁰⁰

- Jedan od temeljnih aspekata digitalnog građanstva je pojam digitalnog pristupa. Kako bi bili aktivni sudionici u digitalnom svijetu, nužno je zagovarati neograničen i otvoren pristup tehnologiji.
- Kada je u pitanju digitalna tehnologija, postoje i prava i odgovornosti. S jedne strane, ta se prava mogu odnositi na privatnost, upravljanje podacima i slobodu izražavanja. Međutim, s druge strane, postoje i dužnosti i obveze koje se moraju pridržavati kako bi se tehnologija koristila na odgovarajući način, u skladu sa zakonom.
- Potražnja za inovativnim digitalnim vještinama na tržištu rada je u porastu jer tehnologija nastavlja napredovati velikom brzinom.
- Pojava novih tehnologija revolucionirala je način na koji ljudi komuniciraju jedni s drugima. U ovom digitalnom dobu svatko može lako surađivati i komunicirati s bilo

⁹⁸ Innovation and digitalisation of public administration, [dostupno na: <https://www.joeducation.eu/innovation-and-digitalisation-of-public-administration/>] <pristupljeno: 28.8.2023.>

⁹⁹ Isto.

¹⁰⁰ Isto.

kim, bez obzira na njihovu lokaciju ili vremensku zonu. To je omogućilo ljudima da ostanu u kontaktu i rade zajedno u bilo kojem trenutku, iz bilo kojeg dijela svijeta.

- U današnje vrijeme tržište je prošlo kroz digitalnu metamorfozu, a e-trgovina postaje prevladavajuća. Kao rezultat ove promjene, bitno je uspostaviti propise koji će štititi interese digitalnih potrošača.
- U području zdravstvene skrbi napredak tehnologije omogućio je da digitalne inovacije pozitivno utječu na opću dobrobit pojedinaca. Primjeri takvih pogodnosti uključuju elektroničke kartone pacijenata i digitalne recepte.

4.9. Utjecaj digitalizacije na matičarstvo

Digitalizacija je transformirala mnoge aspekte ljudskog života, uključujući i područje matičarstva. Matičarstvo je drevna praksa vođenja evidencije o rođenjima, vjenčanjima i smrtima u zajednicama. Prije digitalizacije, ove evidencije često su se čuvale u papirnatim knjigama koje su se često mogle izgubiti ili oštetiti. Međutim, dolazak digitalnih tehnologija promijenio je način na koji se matične knjige vode i čuvaju. Jedan od najvidljivijih utjecaja digitalizacije na matičarstvo je prelazak na elektroničko vođenje matičnih knjiga. Umjesto ručnog pisanja i čuvanja papirnatih knjiga, mnoge matične knjige danas se vode elektronički, što omogućuje brži pristup podacima i smanjuje rizik od gubitka informacija.¹⁰¹

Digitalne matične knjige također olakšavaju pretraživanje i pristup podacima. Genealozi i istraživači obiteljske povijesti sada mogu pristupiti matičnim knjigama putem interneta i brže pronaći potrebne informacije. Ovo je značajno ubrzalo proces istraživanja obiteljskih korijena. Osim toga, digitalizacija je omogućila bolju zaštitu i arhiviranje matičnih knjiga. Elektronički zapisi lakše se kopiraju i čuvaju u sigurnim arhivima, što smanjuje rizik od gubitka povijesno važnih podataka. S druge strane, digitalizacija je izazvala i neka pitanja i izazove. Sigurnost podataka postaje ključna briga jer elektronički zapisi mogu biti mete hakera. Također, postavlja se pitanje privatnosti jer su elektronički zapisi dostupni širem broju ljudi.¹⁰²

¹⁰¹ Hrvatske matične knjige dostupne u digitalnom obliku, [dostupno na: <https://www.rodoslovlje.hr/clanci/hrvatske-maticne-knjige-dostupne-u-digitalnom-obliku>] <pristupljeno: 28.8.2023.>

¹⁰² Isto.

4.9.1. Izdavanje elektroničkih izvoda iz matične knjige rođenih, vjenčanih ili knjige državljana

Na portalu e-Građani dostupno je više od 100 usluga koje građani i poduzetnici mogu koristiti u za sebe, u ime svoje malodobne djece i poslovnih subjekata. Portal e-građanin građanima i poduzetnicima pruža informacijske i elektroničke usluge na jednom mjestu te omogućuje brzu i jednostavnu komunikaciju građana s javnom upravom. Građani i poduzetnici mogu pristupiti javnim elektroničkim uslugama koje pružaju agencije javnog sektora:¹⁰³

- u svoje ime
- u ime svoje djece
- kao i u ime svog poslovnog subjekta.

Od više od 100 usluga koliko ih je danas dostupno na portalu e-Građani najčešće korištene usluge su:¹⁰⁴

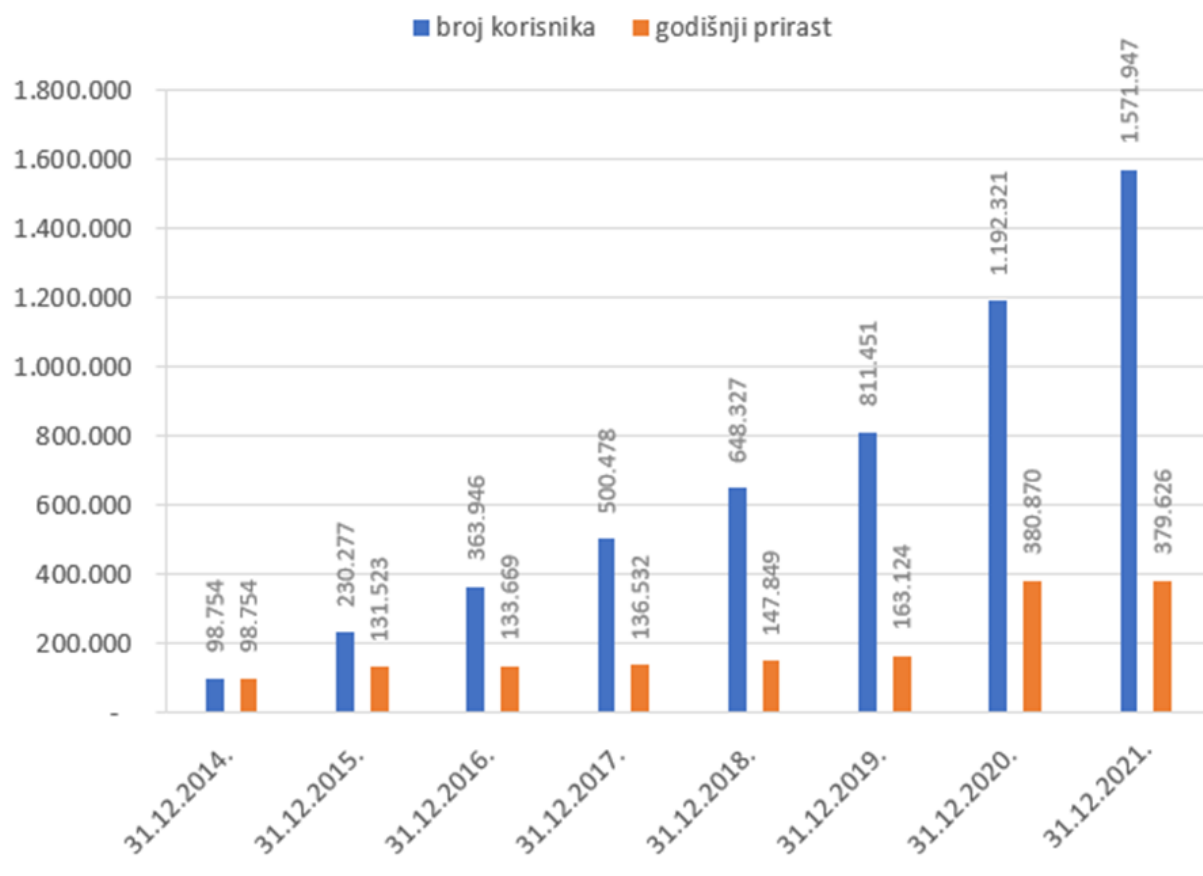
- EU digitalna COVID potvrda
- e-Matične knjige
- e-Usluge MUP-a
- e-Porezna
- e-Dnevnik za roditelje
- i Portal zdravlja.

Na sljedećem grafičkom prikazu predstavljen je broj korisnika usluge e-građani, odnosno godišnji prirast iz godine u godinu. Kako je vidljivo iz grafičkog prikaza 1, broj korisnika raste iz godine u godinu, a najveći broj korisnika usluge bio je u 2021. godini kada je zabilježene preko milijun i pol korisnika.

¹⁰³ Portal e-Građani, [dostupno na: <https://gov.hr/hr/portal-e-gradjani-dostupno-vise-od-100-usluga/2404>] <pristupljeno: 28.8.2023.>

¹⁰⁴ Ibid.

Slika 1. Korisnici sustava e-građani

Izvor: Portal e-Građani, [dostupno na: <https://gov.hr/hr/portal-e-gradjani-dostupno-vise-od-100-usluga/2404>] <pristupljeno: 28.8.2023.>

Na portalu se mogu dobiti usluge iz sljedećih domena:¹⁰⁵

- obitelj i život
- pravna država i sigurnost
- odgoj i obrazovanje
- promet i vozila
- aktivno građanstvo
- prava potrošača
- financije i porezi

¹⁰⁵ Katalog usluga, [dostupno na: <https://gov.hr/hr/katalog-usluga/10>] <pristupljeno: 28.8.2023.>

- zdravlje
- rad
- poslovanje
- stanovanje i okoliš
- hrvatski branitelji.

Sustav e-Građani pruža elektroničke usluge koje pojedincima omogućavaju dobivanje elektroničkih preslika rodnih, vjenčanih ili domovnica. Tijela javne vlasti dužna su u poslovanju s građanima prihvaćati elektroničke zapise iz državnih matica i knjige državljana izdane putem sustava e-Građani. Dodatno, valjanost ovih dokumenata moguće je provjeriti posjetom za to određenoj internet adresi. Za pristup elektroničkim evidencijama pojedinci mogu posjetiti web stranicu <https://matice.gov.hr/EDokumentiProvjera/> ili koristiti poveznicu u aplikaciji Matice i Knjiga građana. Nakon toga moraju unijeti broj zapisa i kontrolni broj dodijeljen svakom elektroničkom zapisu. Nakon toga sustav će prikazati izvornu verziju elektroničkog zapisa na uvid.¹⁰⁶

Potvrde i izvaci preuzeti iz državnih matica služe kao trajni zapisi podataka koji su u njima registrirani. Podaci sadržani u izvacima iz državnih matica ograničeni su na podatke koji su bili evidentirani u državnim maticama prije izdavanja izvotka. Potvrde koje se izdaju na temelju državnih matica sadrže određene podatke koji su evidentirani u tim registrima ili određene podatke koji se odnose na osobne prilike pojedinca koji proizlaze iz tih podataka. Matični uredi dužni su dostavljati isprave iz državnih matica osobama koje imaju zakoniti interes za njihovo pribavljanje. Postoje određene strane koje imaju pravni udio u predmetu: pojedinci koji su u najbližem srodstvu s osobnom kojoj je potreban izvadak iz matice obično se smatraju članovima uže obitelji. Posvojitelj je osoba koja je zakonski preuzela odgovornost odgoja djeteta koje joj nije u biološkom srodstvu. Čuvar. Prije izdavanja isprave potrebno je utvrditi pravni interes svih ostalih uključenih osoba. Za ishođenje isprava iz državnih matica ne naplaćuje se upravna pristojba.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Isprave iz državnih matica, [dostupno na: <https://mpu.gov.hr/gradjani-21417/iz-djelokruga/drzavne-matice-24504/isprave-iz-drzavnih-matica-24506/24506>] <pristupljeno: 28.8.2023.>

¹⁰⁷ Isto.

5. ZAKLJUČAK

Matičarstvo, kao značajna institucija i praksa vođenja evidencije o ključnim životnim događajima u zajednici, ima duboke korijene u povijesti ljudskog društva. U ovom radu se istražilo povijest matičarstva, njegov značaj u različitim vremenima, te kako se razvoj tehnologije, posebno digitalizacija, odrazio na ovu važnu djelatnost. Prvi tragovi matičarstva datiraju unatrag tisućama godina. U početku su matične knjige vođene ručno, obično od strane crkvenih ili vjerskih institucija. U ovim knjigama zabilježeni su ključni životni događaji poput rođenja, vjenčanja i smrti. Crkve su često bile ključne u održavanju tih zapisa, što je duboko utemeljilo matičarstvo u religijskom kontekstu.

Tijekom vremena, matičarstvo je evoluiralo i proširilo se izvan crkvenih okvira u civilne institucije. U mnogim modernim državama, matične knjige su obavezne za sve građane, a procesi su regulirani zakonima. Ovaj razvoj odražava sve veću važnost matičarstva u društvu. Matične knjige imaju ključnu ulogu u očuvanju povijesti i identiteta zajednica. One pružaju trajne zapise o obiteljskim stablima, generacijskim promjenama i sociokulturnom kontekstu. Pomažu u praćenju migracija stanovništva, širenju bolesti i promjenama demografskih struktura. Matičarstvo također služi kao ključni izvor informacija za genealoge i istraživače obiteljske povijesti. Ovi stručnjaci koriste matične knjige za tragajući unatrag kroz generacije kako bi otkrili svoje korijene i obiteljsku povijest. Demografi, s druge strane, koriste matične knjige za analizu i istraživanje demografskih promjena, uključujući stopu nataliteta, smrtnosti i migracije stanovništva. Ovi podaci su ključni za planiranje društvenih politika i razumijevanje demografskih trendova.

Kao javni arhivi osobnih podataka, državne matice služe kao ključni zaštitnici cjelokupnog života pojedinca. Da bi ime, prezime i drugi važni podaci osobe imali težinu u društvu i pravnom prometu, moraju biti evidentirani u službenim evidencijama koje se vode, ažuriraju i koriste za izdavanje potvrda i izvoda. Tridentski koncil ustanovio je vođenje matičnih knjiga rođenih, vjenčanih, a kasnije i umrlih, u svim župnim uredima. Međutim, u Hrvatskoj je dužnost vođenja i obrade takvih evidencija 1784. djelomično prenesena na vjerske zajednice. Kasnije je 1946. donesen Zakon o državnim maticama, kojim su javne vlasti dužne voditi matične knjige. Godine 1993. Vlada Republike Hrvatske donijela je Zakon o državnim maticama, koji je od svog početka doživio dvije revizije. Zakonom je nadležan nadzor nad upisom osobnih podataka građana, različitim vrstama državnih matica, načinom na koji se vode, vrstama upisa koje sadrže, kao i ispravama koje se izdaju na temelju tih službenih evidencija. Službenici

zaduženi za vođenje te evidencije, poznati kao matičari, imaju različite ovlasti i odgovornosti. Među najvažnijim i najmjerodavnijim evidencijama o osobnom stanju pojedinca su državne matice rođenih, vjenčanih i umrlih. Ti zapisi sadrže kako prirodne činjenice kao što su rođenje i smrt, tako i pravne činjenice koje nastaju sudjelovanjem javne vlasti, kao što su brak, posvojenje i oduzimanje poslovne sposobnosti. Njihov značaj, međutim, leži u zakonski priznatom sadržaju koji obuhvaća činjenice i podatke od rođenja do smrti pojedinca.

Dolazak digitalnih tehnologija dramatično je utjecao na matičarstvo. Tradicionalno vođene matične knjige na papiru sve više se zamjenjuju elektroničkim sustavima. Ovo omogućuje brži pristup podacima, lakšu pretragu i manji rizik od gubitka informacija. Međutim, s digitalizacijom dolaze i izazovi. Sigurnost podataka postaje ključna briga, jer elektronički zapisi mogu biti mete hakera. Također, postavlja se pitanje privatnosti jer su elektronički zapisi dostupni širem broju ljudi.

6. LITERATURA

1. Angelika Milić, Zbirka matičnih knjiga u Hrvatskom državnom arhivu, Arhivski vjesnik, 60 (1), 2017.,
2. Davor Lauc, Darko Vitek, Logika povijesne znanosti – problem rekonstrukcije obitelji, Povijesni prilozi, Vol. 29, No. 39, 2010.,
3. Digital public services: How to achieve fast transformation at scale, [dostupno na: <https://www.mckinsey.com/industries/public-and-social-sector/our-insights/digital-public-services-how-to-achieve-fast-transformation-at-scale>] <pristupljeno: 28.7.2023.>
4. Digitalization Solutions Development, [dostupno na: <https://woxapp.com/industries/digitalization-solutions-development/>] <pristupljeno: 30.7.2023.>
5. Dilmegani, C., Korkmaz, B., Lundqvist, M., Public-sector digitization: The trillion-dollar challenge. Mckinsey&Company, 2014., str. 1.
6. How is digitization changing the business world?, [dostupno na: <https://www.onetoonecf.com/how-is-digitization-changing-the-business-world/>] <pristupljeno: 30.8.2023.>
7. Hrvatska enciklopedija, Genealogija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, [dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=21578>] <pristupljeno: 12.8.2023.>
8. Hrvatske matične knjige dostupne u digitalnom obliku, [dostupno na: <https://www.rodoslovlje.hr/clanci/hrvatske-maticne-knjige-dostupne-u-digitalnom-obliku>] <pristupljeno: 28.8.2023.>
9. Hrvoje Baričević, Prvi svjetski rat: Vodič kroz fondove i zbirke HDA, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 2016.,
10. Innovation and digitalisation of public administration, [dostupno na: <https://www.joeducation.eu/innovation-and-digitalisation-of-public-administration/>] <pristupljeno: 28.8.2023.>
11. Isprave iz državnih matica, [dostupno na: <https://mpu.gov.hr/gradjani-21417/iz-djelokruga/drzavne-matice-24504/isprave-iz-drzavnih-matica-24506/24506>] <pristupljeno: 28.8.2023.>
12. Ivana Lamešić Leš, Osobno ime i mogućnost njegove promjene u Republici Hrvatskoj, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Zagreb, 2022.

13. Josip Brumec, Slaven Brumec, Modeliranje poslovnih procesa, Školska knjiga, Zagreb, 2018.,
14. Jozo Čizmić, Marija Boban, Učinak nove EU Uredbe 2016/679 (GDPR) na zaštitu osobnih podataka u Republici Hrvatskoj, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 39 (1). 2018.,
15. Katalog usluga, [dostupno na: <https://gov.hr/hr/katalog-usluga/10>] <pristupljeno: 28.8.2023.>
16. M. Lanović, Zbirka matičnih propisa, Naklada Kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske Zemaljske vlade, Zagreb, 1908,
17. Mario Spremić, Digitalna transformacija poslovanja, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2007.
18. Matične knjige, [dostupno na: <https://www.rodoslovlje.hr/rodoslovlje-izvori/maticne-knjige>] <pristupljeno: 12.7.2023.>
19. Matične knjige, [dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/237/maticne-knjige>] <pristupljeno: 19.8.2023.>
20. Milica Jovanović, Jasmina Dlačić, Milan Okanović, Digitalization and society's sustainable development – Measures and implications. Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci, 36 (2), 2018.,
21. Mladen Paver, Gordan Gledec, Pred zagonetkom obiteljskog stabla: priručnik za istraživanje obiteljskog rodoslovlja. Zagreb: Matis, 2009.,
22. Naputak za provedbu Zakona o državnim maticama, NN 117/2021, čl. 18-19.
23. Nikola Cik, Crkvene matične knjige kao izvor za povijesna istraživanja, na primjeru župe Đurđevac, Pro tempore, vol. , br. 10-11, 2016.,
24. Peter Hawlina, Rodoslovni priručnik, Mozaik knjiga, Zagreb, 2009.,
25. Portal e-Građani, [dostupno na: <https://gov.hr/hr/portal-e-gradjani-dostupno-vise-od-100-usluga/2404>] <pristupljeno: 28.8.2023.>
26. Stjepan Sršan, Matične knjige za područje Historijskog arhiva u Osijeku. Arhivski vjesnik, 30 (1), 1987.,
27. The impact of digitization on the business world, [dostupno na: <https://timesofindia.indiatimes.com/readersblog/faisal-abidi-writes/the-impact-of-digitization-on-the-business-world-43499/>] <pristupljeno: 12.8.2023.>
28. Upis podataka u državne matice, [dostupno na: <https://hrvatiizvanrh.gov.hr/korisne-informacije/upis-podataka-u-drzavne-matice/799>] <pristupljeno: 24.7.2023.>
29. Uroš Svete, Strateški značaj informacijsko-komunikacijske tehnologije u suvremenom međunarodnom okolišu. Polemos, IX (18), 2006., str. 102.

30. What is digital business transformation? The essential guide to DX, [dostupno na: <https://www.i-scoop.eu/digital-transformation/>] <pristupljeno: 14.7.2023.>
31. What is the role of digitalization in business growth?, [dostupno na: <https://factory.dev/blog/digitalization-business-growth>] <pristupljeno: 29.7.2023.>
32. Zakon o državnim maticama, NN 96/93, 76/13, 98/19, 133/22
33. Zakon o državnim službenicima, NN 92/05, 140/05, 142/06, 77/07, 107/07, 27/08, 34/11, 49/11, 150/11, 34/12, 49/12, 37/13, 38/13, 01/15, 138/15, 61/17, 70/19, 98/19, 141/22
34. Zakon o hrvatskom državljanstvu, NN 53/91, 70/91, 28/92, 113/93, 4/94, 130/11, 110/15, 102/19, 138/21
35. Zakon o osobnom identifikacijskom broju, NN 60/08
36. Zakon o prebivalištu, NN 144/12, 158/13, 114/22
37. Zakon o putnim ispravama hrvatskih državljana, NN 77/99, 133/02, 48/05, 74/09, 154/14, 82/15, 42/20, 10/23

PRILOZI

Popis grafičkih prikaza

Slika 1. Korisnici sustava e-građani 46